

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

2002. május

XIII. évfolyam 5. (139.) szám

Ára: 100 Ft

Tolcsvay László (balról) visszatérő kedves vendég az Idill Házban

IDILL HÁZ A SZENES UTCÁBAN

Még a piacra járók sem vették észre a változást, annyira feltűnés nélkül alakult át 2000 végén a Szenes utcai romos épület...

Külsőleg most is nagyon egyszerű: nyers téglafelület, semmilyen figyelmet felkeltő felirat nem található rajta. Reklámról nem is beszélve! Az elmúlt másfél évben mégis egyre többen kérdezték: mi is az az Idill Ház? Nos, a kérdésre az ötletgazda, Fábik Zoltán válaszol:

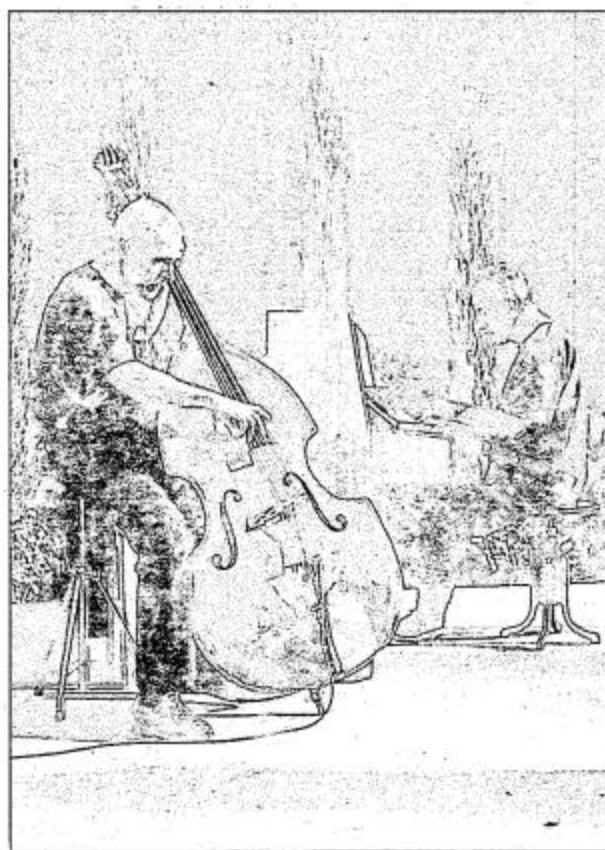
Tervezői munkám során mindig arra töreksem, hogy a természet adta egyszerű megoldásokat használjam fel az épített, tehát mesterséges környezet kialakításánál.

Ennek szellemében kerestem lehetőséget terveim megvalósítására szülővárosomban, itt Baján. Véletlenszerűen találtam rá erre a lepusztult házra, amely még romjaiban is őrizte a hely szellemét, azt a hangulatot, amit mi bajaiak, de az idelátogató vendégek is annyira szeretnek: közel van a vízhez és a piachoz. Felújításkor mindössze annyit tettünk, hogy levertük a vakolatát, a belső tereket változatlanul hagytuk, csak minimális kényelmi és higiéniai korszerűsítést végeztünk el bennük.

Az Idill Ház tehát alapvetően egy olyan hely, ahol szívesen látunk mindenkit, aki-

nek a miénkhez hasonló a lelkülete, vagyis aki szereti magát természetes anyagokkal, manuálisan készített tárgyakkal körülvenni. Ehhez szeretnénk hasznosítható ötletekkel szolgálni. A virágkötészet érdekel mostanában leginkább, ezen belül is elsősorban a szárított virágok, növények, termések kínálta lehetőségek. Április végén például az Idill kert- és virágnapokon Guba Ági mester virágkötő volt a vendégünk, aki virágkötészeti bemutatót tartott.

De legalább ilyen fontosnak tartom, hogy szép lassan kulturális találkahellyé váljon az Idill Ház és kertje. Már eddig is

Bal oldali képen:
Berkes Balázs
és
Vukán György

Jobb oldali képen:
Katona Klári

A lap alján:
Pérel Zsuzsa
gobelinművész

A fotókat:
Lepsényi Kinga
és
Lepsényi Ákos
készítették

sikerült néhány különleges programot szerveznünk. Nálunk mutatta be például egy évtizednyi hallgatás után megjelent új könyvét Richter Ilona grafikusművész. Itt dedikálta tavaly elkészült új CD-jét Katona Klári, Pérel Zsuzsa gobelinművész pedig az eddigi életművét bemutató monográfiát. A kerti koncerteken Tolcsvay László, valamint a Vukán-Berkes jazz duó muzsikált. Érdemes megjegyezni, hogy

Tolcsvay Lászlónak ez volt az első hazai egy szól gitáros-szájharmonikás fellépése! Bent a házban is tartottunk szűkkörű (kb. 50-en férnek csak el) koncerteket, amikről hangfelvételek készültek. Egy-egy ilyen emléklemez gyűjtők számára ritka zenei csemegé! *Exkluzív koncert barátainak* címmel már megjelent Binder Károly első pianínó CD-je és a Vukán-Berkes duó lemeze. Március végén pedig Tolcsvay

László megismételt szóló fellépése került rögzítésre...

Fábik Zoltán szavaiból az is kiderült, hogy ez még csak a kezdet. Eddigi rendezvényeiket sikeresnek érzi, és örül, hogy egyre többen kíváncsiak az Idill Ház üzenetére...

Schmidt Antal

Bajai arcképcsarnok

LOVAS ANDOR

1891-1954

A családban ma is élő hagyomány szerint a felmenő ági ősapa francia származású. Feltehetően a napóleoni háborúk idején maradt a horvátországi Eszék környékén. Eredeti neve Laguerre volt. Vezetéknévét a falusi plébános tévesen rögzítette. Így lett személyneve Lagner. (Lovas Andor egykoron Szabadkán élő unokatestvére, Lagner János mutatta meg a családnak a régi keresztleveleket, amelyeken mindkét vezetéknév-változat szerepelt.) Szlavóniából a bácskai Szabadkára költöztek felmenői. Ott telepedtek le, malomtulajdonosok és földbirtokosok voltak. Örökösödéssel kapcsolatos családi vita miatt minden bácskai rokon kapcsolatát megszüntették, és az 1800-as évek közepe táján Bajára települtek, ahol apja, Lagner József felvételt nyert a vízimolnár céhbe. Vízimalmuk volt a Dunán, amely a tekintélyt szerző vízimolnármeister haláláig működött. Lagner József feleségül vette Orosz József asztalos és Kincses Anna lányát, Orosz Katalint. Tíz gyermekük született, közülük hatan éltek meg a felnőtt kort: József, Gyula, Béla és Andor fiaik, Viktória és Katalin lányaik. A sokat és kitartóan dolgozó házaspár fiúgyermekait taníttatta, József banktisztviselő lett Baján, Gyula katonatiszt, aki ezredesként ment nyugdíjba 1942-ben, és vele dolgozott a Kerepesi úti huszárlaktányában Béla testvére.

A szülők hetedik gyermeke *Lagner András György* – a belvárosi plébánia 183. sorszámú 1891. évi bejegyzése szerint – 1891. április 22-én született Baján, Flórián utcai házukban. Másnap keresztelték meg a Szent Péter és Szent Pál plébániatemplomban.

A Flórián utca 57. szám alatti házban lakó fiúgyermek a szülőháza utcájában lévő felsővárosi iskolában lett első osztályos tanuló az 1897/1898-as tanévtől, ahol Lissák György néptanító kezdte meg tanítását. Az iskolai anyakönyvi naplóban a keresztségben kapott András György utóneve helyett már Andor keresztnéven szerepelt.

Az elemi iskola alsó négy osztályának elvégzése után a Bajai Városi Polgári Fiúiskola tanulója lett az 1901/1902-es tanévtől. A polgári iskola első tanulójának atyja, Lagner József 1902. február 26-án, viszonylag fiatalon, 53 éves korában tüdőbaj-

ban elhunyt Flórián utcai otthonában. Özvegygé vált édesanyja gyermekei eltartása érdekében kénytelen volt bolt megnyitására kiskereskedői engedélyt szerezni. Az adókivető bizottság harmadosztályú kereseti adót vetett ki kicsinyke fölvégi szatócsboltjára, mely egy tűzesetben elpusztult.

A polgári iskola négy osztályának sikeres elvégzése után az 1905/1906-os tanévre beiratkozott a Bajai Magyar Királyi Állami Tanítóképző Intézetbe, ahol az I/a osztály tanulója lett. Általam kideríthetetlen okból osztályt ismételt, mert a fellelhető dokumentum szerint az 1906/1907-es tanévben ismét első volt, akkor azonban már I/b. osztályban. Nevét – fiútestvéreivel együtt – 1907-ben Lovas-ra magyarosította. Elsőként ifj. Kersch Ferenc segéd-tanár tanította énekre, zenére. Másodikos prepaként már Karig Emil ének- és zenetanár is oktatta, tagja lett az intézeti ifjúsági zenekarnak, ahol a második hegedű szóló-mát játszotta és nagybőgőzött. Harmadikosként – 1908. december 24-én – egy karácsonyi három felvonásos énekes, zenés előadás került bemutatásra az intézetben. A betlehemi bakter címmel. A zenés darab énekeseit, zenekarát Lovas Andor tanította be. Negyedikos volt amikor ifj. Kersch Ferenc tanár elhunyt. Egynéhány hónapig Ehrlich Antal, majd Riszner Ede tanította énekre, zenére, azonban a legnagyobb ha-

tással Karig Emil zenetanára volt rá, aki észrevette a zene iránt megmutató hajlamát, és megkülönböztetett módon foglalkozott vele. Eredményeként több vonós és fúvós hangszeren tanult játszani, alkalmanként az intézeti ének- és zenekar karmesteri irányítását is elláthatta. A tanítóképzőben akkortájt a gyakorlati zeneoktatás kiterjedt az összes hangszer megismerésére, kezelésére, elsősorban hegedű, orgona, az egyházi ének és zene tanulására, mivel a tanulók kántori képzést is kaphattak. A negyedikos preparandista az éneklésben tanúsított szorgalmáért – mint azt dokumentum bizonyítja – 10 korona jutalmat is kapott Nádas Sándor nyugalmazott tanítóképző-intézeti tanár alapítványából. A IV/b. osztályt rendes tanulóként elvégezte, és a záróertekezet határozta szerint „tanítóképesítő vizsgálatra bocsáttatik.” – A bizonyítványt Scherer Sándor igazgató és Karig Emil osztályfőnöke írták alá. (Karig Emmel – miután Bajára került kántornak – barátságuk halálukig megmaradt.)

Továbbtanulni nem tudott, mert a félárva, még nőtlen ifjú tanítónak édesanyja és annak mozgássérült nőtestvére eltartását is segítenie kellett, így iskolai végzettsége az 1910-ben megszerzett tanítói képesítés lett, és kántori oklevelet is szerzett „római katolikus egyházi ének- és orgonálásra.”

Első tanítói működési helye Jánoshalmán volt, a Községi Elemi Népiskolában, ahol – későbbi apósa –, Zámbo Ignác volt az igazgató és a templom kántora. A tanítás mellett énekkart és zenekart létesített egyházi célok érdekében, és hangszereken játszó diplomásokból életre hívott egy muzsikálásra alkalmas kamarazenekart is.

Jánoshalmáról vonult be a kecskeméti 30. honvéd gyalogezredhez. A bukovinai orosz, a román és olasz fronton harcolt 1918 őszéig. A háború végén hadnagyként szerelt le. Kitüntetései: Signum laudis a kardokkal és a pánttal, a kisézüst és bronz vitézségi érmek, a Károly csapatkereszt, a világháborús emlékérem és a sebesülési érem. Három ízben sebesült meg, két esetben gránáttűz temette be, egyszer két kezével társát kiásta. Váll- és comblövést kapott, a gránáttűz egyik fülére megsüketítette. Kórházvonattal vitték a fővárosba. Ér-

dekes epizódja életének, hogy amikor Budapesten a kórházban lábadozott, heccből elment egy operaházi énekes felvételi vizsgára. Olyanokkal felvételizett, mint Palló Imre és Kóréh Endre, akik később híres operaénekesek lettek, mégis ő kapta a zsűriként működő bizottságtól a legtöbb pontszámot. Nagy volt a megdöbbenés, amikor megtudták, hogy a sebesüléséből lábadozó hadnagy kántortanító Jánoshalmán. Biztatásuk ellenére nem volt akkora jövedelme, hogy még nem eléggé képzett hangját magasabb zenei feladatok teljesítésére formálathassa.

Háborús kitüntetései alapján kérhette volna vitézzé avatását, de mint mondta: „Mít csináltam volna a földdel, nem nekem való ez a vesződség.”

Felgyógyulása után visszatért Jánoshalmára tanítani, ahol 1920-ban pótló foglalkozásokat is szervezett azok számára, akik a háború miatt kimaradtak az iskolából. Ezért a községi előljáróság dicséretben részesítette. Ugyanebben az évben – 1920. november 23-án – Jánoshalmán megnősült. Feleségül vette Zámbo Ignác és Csepely Laura 1900. június 8-án, Jánoshalmán született lányát, Zámbo Irént. Házastársának szülei régi nemesi családok leszármazottai. A Zámbo nemzetség tagjait 1327-ben I. Károly emelte a nemesek sorába, a XIX. században kerültek házasság útján az Alföldre. A várbogyai előnévvel rendelkező Csepely-család 1680-ban kapta I. Lipót császártól a nemességet. (A magyar nemesség geneológiájával foglalkozó Nagy Iván alapvető kézikönyvéből ezen családokról többet lehet megtudni.)

Jánoshalmán született két gyermekük: György (1924. január 6-án) és Laura (1927. június 15-én). György az állatorvosi pályát választotta, Laura – örökölve apjának zenei hajlamait – énektanár lett.

Amikor apósa meghalt, kántorrá választották, és kántortanítóként működött Jánoshalmán 1928-ig.

A megüresedő bajai belvárosi templom kántori állásának betöltésére 1927-ben pályázatot írtak ki. Feltételek voltak: jó énekhang és orgonajáték, blattolás, improvizációs készség, a latin nyelvű szertartásrend tökéletes ismerete, kórus és zenekarvezetői gyakorlat, valamint referenciák eddigi tevékenységéről. Nem volt túl nagy érdeklődés az állás iránt a hátrányos kezdő fizetés miatt, mert a pályázók eddigi működési idejét nem számították be sem a fizetésbe, sem a nyugdíjba. Az aspiránsok között volt Lovas Andor is, akinek tízéves tanítói és hétéves kántori szolgálata volt. Szemé-

lyéről a legjobb tájékoztatást dr. Gonczlik Kálmán bajai apátplébános adhatta, aki a kalocsai érseket többször elkísérte vidéki bérmlási útjaira, így Jánoshalmán tanúja lehetett az ottani énekkar és zenekar szertartásokon produkált színvonalas közreműködésének. A hét pályázó közül egyhangú szavazattal elnyerte a belvárosi nagytemplom főkantori állását.

Bajára költözött családjával. A templom kegyuraként a város a Haynald (ma: Tánccsics) utca 16 számú, a város tulajdonában lévő, a templomhoz közel eső műemléki házban biztosított számára szolgálati lakást. (Később, 1941-ben vásárolta meg a Petőfi Sándor utca 29/a számú házat)

A kegyúri kántor Baján hamar megtalálta helyét a szakmai érvényesülés és társadalmi kapcsolatok terén. Családapaként feleségének szelíd, komoly egyéniségét vidámsága, örökös derűje egészítette ki. Lakásán, házában a korabeli lemezjátszóról gyakran szólt a zene. Otthonát a papok is sűrűn látogatták, ahol énekeltek, zongoráztak, és még magyar nóták, korabeli slágerek tetszetős dallamainak improvizációit is kérték kántoruktól. Lukin László szerint Dr. Gonczlik Kálmán prelátus „barokk főpapot formázott”, méltóságteljes járásával és hanghordozásával, de szerette, ha kántora egyes operák zenéit is játszotta az általa celebrált szertartásokon is. Az esküvőkön is megszólaltak a templomban operák andalító áriái. Számtalanszor játszottam vele hegedűn ilyeneket a házasulandók kérésére Bandi bátyám orgonakíséretével. Nem mondható el, hogy az egyházi zenei elvek és törvények szabályait a liturgiái gyakorlatban mindenben betartotta, de ez akkor bocsánatos bűnnek számított, s Gonczlik is elnézte.

Utóda, Garai Béla apát felfogása ezzel elmentes volt, még J. S. Bachot is száműzte volna a templomból, olyan indokkal, hogy zenéje nem való katolikus templomba.

Bajai működésével fellendült a zenei élet. Erről oldalszámra lehetne emlékezni. Egyházi vegyes kar, zenekar szervezett, amelyek minden nagyobb ünnepen és szertartásokon közreműködtek. Tódultak a hívek a zenés nagymisékre. Kalocsán az volt a szólás, ha az érsek szép misét akar hallani, akkor Bajára megy. Sokoldalú kulturális tevékenységet folytatott, egyleti, iskolai, üzemi zenekarokat, énekkarokat szervezett, zenei produkcióival közreműködött az úgynevezett „liceális előadások” nyitó és záró számaiként, tanított fűvös és mandolinzenekart, iskolában éneket, segítette a tanítóképzős kántorjelöltek képzé-

sét, akik feljártak a kórusra orgonálni és kántorságot tanulni, megkedveltette a bajaiakkal a könnyű műfajt, ismert darabokat írt át könnyebb zenei letétekre, szinte minden évben a Szent Margit Leányegylet és a Legényegylet színjátszóival előadtak egy zenés darabot, cikkeket írt helyi újságokba, mint egyházi központi adókezelő, városi tisztviselő is volt. Amikor elkezdődött a zsidók deportálása, az üldözöttek részére – a plébánia iratait és pecsétjét felhasználva – ellenszolgáltatás nélkül állított ki keresztleveleket. Családja öt zsidó munkaszolgálatost bújtatott, zsidó vagyontokat őriztek meg. Folytathatnám...

Még 1990 áprilisában azt írtam, hogy a negyvenes években „inaskodtam” mellette. Tapasztalhattam kisebb-nagyobb gyengeségeit, de erényeit is – amit még ellenségei is elismertek róla –, hogy jószívű, humanista, mindig mosolygós, örökvidám és jókedvű, művelt, mély lelkivilágú, páratlan aktivitású és munkabírású ember. Biztos alapképzettséggel rendelkező kiváló zenész volt, aki zongorán, orgonán, cselőn és nagybőgőn egyaránt jól játszott, és a kiváló komponista különösen nagy jártasságot szerzett a hangszerelésben. Tudását autodidaktikus módszerrel fejlesztő zenész volt, kiválóan rögtönzött, és hallás után hosszú dallamokat is lejátszott kívánságra, azokat lekottázta. Érces bariton hangjában, orgonajátékában sokan gyönyörködhetek. Rendkívül sokat tett a város egyházi és világi zenéjének fejlesztése érdekében.

1937-ben tartalékos főhadnaggyá léptették elő, 1939-től minden évben több hónapos katonai szolgálatot is teljesítenie kellett Baján. A front közeledtével 1944 nyarán ismét behívták, majd egy katonai alakulattal Bajáról Bátaszékre vezényelték. Mivel tanítási szünet volt, vele ment lánya is. Nem szándékozott elmenekülni, felesége és nagynénje bajai otthonukban maradt. Viszsa Bajára azonban már nem tudtak jönni, mert német katonák ezt megakadályozták, így mint „tishti családi tábor” végül gyaloglással és vonaton Ausztriába kerültek, majd angol hadifogságba estek. Amikor a tábort feloszlatták, augusztus 10-től november 2-ig egy osztrák faluban tartózkodtak, ahol kántori állást és lakást is felajánlottak számára, de hazakíváncsoztak. November 7-én megérkeztek Bajára, kifosztott lakásukba, ahol orosz katonák tüzelőnek használták könyveit, kottáit, kéziratát, újságkivágásait és apja céhládájában őrzött családi iratokat is. Hazajövele után a helyi Igazoló Bizottság határozatával egy 1945-ös rendelet értelmében „igazoltnak” jelentették ki. Majd

egy évig fizetés nélkül kántorkodott. Lassanként elmaradoztak egyházi kórusának tagjai, megfogyatkozott zenekara. Jól emlékszem, hogy utolsó nagyobb templomon kívüli nyilvános szereplései melyek voltak: 1946. február 1-jén zenei betanítóként ő vezényelte a Kereskedelmi Leányközépiskola tanulói által a volt ipartestületi színház színháztermében előadott Poldini-Váradi: Vadrózsa című zenés tündérajátékot, továbbá 1947. június elsején a zárda udvarán az egyházközségek hangversenyét, mely zenekarnak elsőhegedűse voltam.

Egészsége fokozatosan romlott, 1952-ben elkéstek gyomorműtétével, de valamelyest felépült. Még szervezte a templomi zenés alkalmakat, szerepelt a vasutasok mandolin zenekarával, majd 1954-ben a gyomorrák ágyba döntötte és 1954. június 7-én elhunyt. Temetésén – ahogy mondják – „fél város ott volt”, elkísértük mindenki Bandi bácsiját. Súlyos szívbeteg özvegye

Budapestre költözött lányával és annak férjével, 1973. június 6-án halt meg a fővárosban, a Farkasréti sírkertben nyugszik.

A bajai Rókus temetőben lévő, Dunaizsák Lőrinc által még 1854-ben készített Génusz szobrászati alkotással díszített, gazdátlanra vált síremlék fia tulajdonába került, aki ugyanott nyugszik, mint apja, Lovas Andor. A régi síremlékre vésett felirat megmaradt:

„Ő nem halt meg csak alszik
Földanya mély ölében.”

Az elhunyt főkantor, zeneszerző és karmester személyiségére is igaznak tekinthetők e szavak. Emlékét megőrzik a bajaiak, aki utolsó éveit leszámítva megelégedett, boldog, sikeres embernek tűnt, aki a meglévő lehetőségek között a legjobb tudása szerint szolgált egyházát és városát.

Alkotásai nincsenek összegyűjtve, rendszerbe foglalva. Részben leánya és fia közléseire szorítkozva, valamint az általam

gyűjtött forrásértékűnek tekinthető emlékanyagra és saját felidéző képességeimre támaszkodva közlöm – esetleg hibákkal és többször a zenei műfaj megjelölése nélkül, egyáltalán nem teljességgel – munkáit:

Miséi: a C-dúr, a Szent Imre és a Lizői Kis Szent Teréz misék.

Misztériumai: a Zámbo B. Géza szövegére írt Szent Anna, a Latinovits Szaniszló szövegére komponált Jerikó elfoglalása és Calderon spanyol író mondaniyalójára alkotott, a Szentmise titkai című misztériumok.

Világi művei: a Bácsország és Diákbar című operettek. Dalbetéteinek szövegét dr. Zámbo László, sógora írta.

Egyéni művei: Immakulata szobor előtt; Jézus szíve szobor előtt; De la confession (három hangszerre, hegedűre, csellóra és orgonára írt zenemű), a Bácska dala, és a Talpra magyar című alkotásai.

Bánáti Tibor

A LOVAGLÓ GUGAHALÁL*

Egyetemista koromban, úgy 1948 karácsonyi szünete lehetett, Kalocsán faggattam egy ismerős idős asszonyt. A beszélgetésre a banyakemence mellé gyűlt a család, s hallgatták a sok csodás történetet, amit a 80-éves Csöre néni mesélt. Kezdtük a véres tejjel, a tehén megrontásával, annak gyógyításával, aztán a boszorkányokkal, szemmel veréssel. Dőlt belőle a szó, minden eset vele vagy közvetlen ismerősével történt meg. Mert az „anti világban” sok furcsaság megesett, amit a mai fiatalok már el sem hisznek. Itt van például az is, ami boldogult urával történt még legénykorában, több mint 60 esztendeje. Egyik este Csöre nénihez készült, aki akkor még fiatal lány volt, s várta is a legényt nagyon. De annak a szomszéd faluból kellett átgyalogolnia. El is indult időben, de mikorra temetőhöz ért a falu szélén, leült pihenni. „Hej, de jó volna most egy ló, amelyik elvinne, nem baj, ha feje se volna!” – sóhaj-

totta. Ebben a pillanatban odavágtat hozzá egy állatlan ló: „Hittál, itt vagyok, üjj fő, elviszlek!” Megijedt a legény, de csak fölült. Vágtattak, mint a szél egész éjjel. Bejárták az egész környéket, az összes falut, és csak hajnalban értek a lány falujába, amikor már oda nem mehetett. Kérte a lovat, hogy legalább vigye haza. El is vitte a temetőig, a legény ott leszállt, a ló beugrott a kapun, megrázta magát és eltűnt. Így mesélte el a boldogult napokkal később, hogy miért nem ért oda akkor este. Csöre meg is bocsátott neki, mert mit tehetett volna szegény fiú. Össze is házasodtak a következő farsangkor.

Gergő bácsival – nyugodjék békében – később is történt egy csodálatos eset. Pár éves házasok voltak már, mikor egy éjjel kiment – tisztességgel legyen mondva – szükségét végezni. Felesége várta, várta, de csak hajnal felé jött meg ingben, gatyában, kiizzadva, pedig tél volt, de meg sem náthásodott. „Hát kend hun a fenében csavargott egész éjszaka?!”

Képzeld, asszony, hogy jártam. Amint állok odakint, egyszer csak a nyakamba ült a gugahalál: most pedig elvisz Bányára egy trappba! Mög vótam ijedve, azt se láttam, milyen vót, de köllött vinni. Mikor visszaértünk, azt mondta a gugahalál: Amér eevitté, az összes leszármazottaidat hetediziglen nem fog mög semmi ragályos nyavalya”. Egész télen át majd minden héten megjelent a gugahalál, Gergő bácsi hátán körüllovagolta a határt. Csöre néni sajnálta is szegényt, hogy milyen fáradtan ért haza hajnalonként. – Mondja csak öreganya – szólalt meg a történet végén az egyik unoka – nem volt valami jóvérű menyecske a szomszédban, oszt annak a dunyhája alatt izzadt meg öregapánk?” Csöre néni elkomolyodott egy pillanatra, aztán kitört: „Hinnye a Krisztusát a vén gazembörnek! Hogy a föld vetné ki a vén hazudósát! Vót bizony a hátsó szomszédban egy olyan...!”

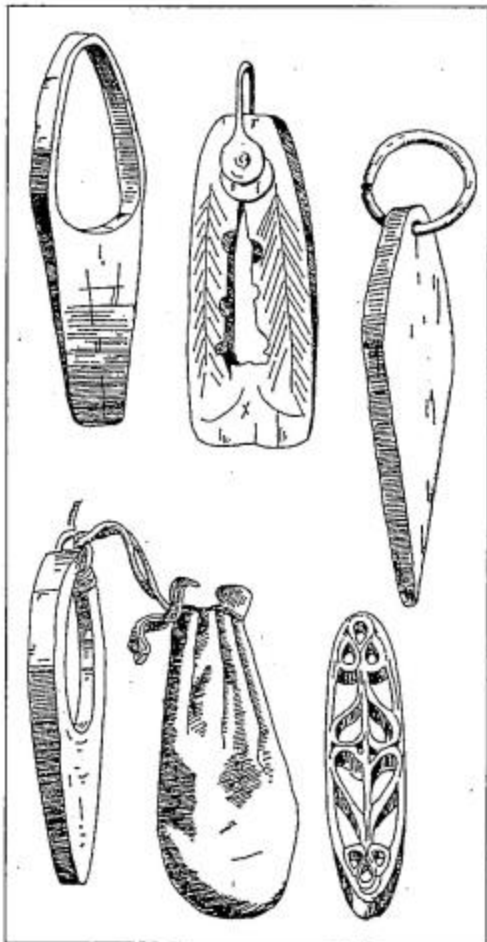
Késő este indultam haza, a kihalt városban néhány fáradt emberrel találkoztam. Ők nem a gugahalált hurcolták a nyakukban, hanem túlóráztak, elhúzódo értekezletről igyekeztek haza. Ja kérem, változnak az idők!

Solymos Ede

* pestis

Acél, kova, tapló

„Százhetven éve még pl. ha egy magyar táblabíró netán pipára kívánt gyújtani,... bizony a következő munkafolyamatokra kényszerült. Marokra fogta kovakövet, és acéllal keményen belecsiholt a kristályos felületbe....egy tüzes kis kőmorzsát pattintott ki. Ennek ...a taplóra kellett hullania...” – írja a Honpolgár múlt havi számában Dániel József Irinyi Jánosra emlékezve. Mikor 1948 nyarán a balassagyarmati múzeumban gyakornokoskodtam, igazgatóm Manga János volt, aki többek között dudánótákat gyűjtött, ezek arról is nevezetesek, hogy a dudás játék közben énekl, hisz a sípok a felfújt tömlőből kapják a levegőt, szövegük többnyire drasztikus. A felvétel akkor még fonográffal történt. A masina hasonlított a régi gramfonokhoz, fel kellett húzni a rugót, aztán a tűre szerelt tölcserbe beszélni, énekelni, muzsikálni, a tű pedig egy viaszhengerbe véste a hangokat. A lejátszás fordítva történt. Hangja bizony nem volt hifi minőség. Akkor még csak két magnetofon volt az országban, az egyik a rádióban, a másik a bp.-i egyetem Néprajzi Tanszékén. Ez egy 20 kg-os taska volt,

Tűzcsiholó acélok

A Türr István Múzeum gyűjteményéből
Bánáti Tibor gyűjtése

beépített lemezjátszóval, rövidhullámú rádióadóval, s a hangot acéldróton rögzítette. Egyik reggel beállított a múzeumba egy szépség, idős férfi, hóna alatt egy dudával. Mangát kereste, megbeszélésük szerint felvételre. A főnök éppen foglalt volt, így egy ideig nekem kellett szórakoztatni a vendéget. Elmondta, hogy kanász, és évtizedek óta dudás. Közben pipáját a kőacskóból megtömte, majd elővett egy bab szem nagyságú kovakövet, egy csipetnyi taplót, a bal keze hüvelyk- és mutatóujja közé szorította, a jobb kézbe fogott acéllal ráütött, a kipattant szikra belekapott a taplóba, ráfújt, a pipába tette, s máris pöfékelt. Én meg tátottam a szám. – Hogy csinálta? – Hát így - és megmutatta ismét. – Amióta kétszárú vagyok, mindig így csinálom, a legelőn a gyufát elfújja a szél. – Megpróbálhatom? Tessék – Fogtam, ahogy láttam, odacsaptam, de nem a kova szikrázott, hanem a szemem, mert a körmömet találtam. Az öreg mosolygott a bajsa alatt, – nem úgy kell, hanem így! – Egy ütés, egy szikra. – Egy ütés, egy köröm. Végül feladtam, de napokig kék volt a körmöm.

A gyufával kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy Baján 1859-ben létesült a Spitzer József és Ármin fivérek gyufagyára. Az Erzsébet királyné és Hunyadi u. sarkán lévő telken állt, 1925-ben szűnt meg. Pedig volt idő, mikor százan is dolgoztak benne. A Szikra Gyufagyár vette meg, le szerelték, a gépeket eladták ócskavasnak.

Emlékét a gyűjtők őrzik, és nagyon boldogok, ha szerezhettek egy medvés sárga bajai gyufacimkét. Évtizedekkel ezelőtt újra divatba jött a címkegyűjtés, ami magával hozta, hogy változatos képekkel (népviselet, lepkék stb.) árusították a hajdan „masinának” is nevezett tűzszerszámot.

A cikk olvastán az is eszembe jutott, hogy elemista koromban, az 1930-as évek elején, még lehetett piros gyufát kapni. Ez kicsit vastagabb, és nagyobb fejű volt, mint a maiak, papírtasak tartójuk alja smirglis, ezen kellett végighúzni, de meggyulladt a csizmatalpon, a falon, sőt a kordbársony nadrág feszes fenekén is. Jó játék volt így gyújtogatni. Mégsem ezért vásároltuk, hanem ha a piros fejét ügyesen lekapartuk, és egy lyukas kulcsba tömtük, egy szeget tettünk rá, és odacsaptuk valamihez, nagyot durrant. Felmenőink boszszankodtak eleget, nem a durrulás miatt, hanem előszeretettel használtuk az akkori még általános araszos kapu-, kamra-, pincekulcsokat, mert azok nagyot szóltak, csak hogy a robbanás gyakran a kulcsot is szétvetette, használhatatlanná vált, nemcsak számunkra, hanem a felnőttek számára is. Akkor már nem a kulcs durrant, hanem a pofon.

„Én már választottam hazát...”

Bácskai családörtönet a gyermek szemével

— részlet —

5.

Újra otthon

Ahogy a lakosság a kényszerű kitelepítés után visszatért otthonába, megérkeztek az orosz katonák is. Nemcsak vonultak végeláthatatlan sorokban szekereken, autókban nagy tömegben Baja felé a kövesúton, hanem be is szállásolták magukat a házakba, ahol elvárták, hogy a háziak el is lássák őket élelmiszerekkel. Az első vendégek rögtön „elzabrálták” (eltulajdonították) Ferenc batya gombosharmonikáját, mely ugyan nem volt nagy érték, de kedves emléke volt a családnak. Ha beteg voltam, akkor nyaggathattam egyszer-egyszer az ágyban minden zenei célzat nélkül. Jobban örültek a prímamburának, mely őket biztosan az orosz balalajkára emlékeztette. Rövid hangolás után meg is szólalt a Katyusa-dal. Hozzánk egy Mironov nevű kapitány került kísérő legényével, aki akkor 18 éves volt. Andrej Makarenko volt a neve, és ha otthon tartózkodott, akkor rendre a dobtáras géppisztolyát tisztogatta. Nekem ez nagyon tetszett, mert a kezembe is vehettem, sőt, egyszer lőhettem is vele anyám élénk tiltakozása ellenére. Igaz, csak a ravasz meghúzása volt a feladatom, a fegyver tusát ő tartotta. Valamerre a kert felé lőttünk, és nem okoztunk vele kárt.

Anyám és ópapa is jól beszélte a szerb nyelvet, így hamarosan tudtak kommunikálni kényszerű vendégeinkkel. A kapitánynak (századosnak) ízlett ómama főzete, és elmondta, hogy ő úgy tapasztalja, errefelé mindenki burzsuj, melyből kiderült, hogy hazájában több nélkülözésben volt része, nemigen juthatott jobb ételekhez. Időnként mások is megjelentek nálunk, de Mironov kapitány hamarosan eltanácsolta őket. Napközben egyébként inkább valahol a katonái között tartózkodott az alakulatánál, de késő délután ismét megjelent a házban. A községben és környékén megálló csapatok készülődtek a nagy dunai átkelésre...

Az átkelésre készülve a falu különböző részein az oroszok tüzerütegeket állítottak fel, hogy majd „megpuhítsák” a Duna túl-

só partján meghúzódó német állásokat. Menetből ugyan megpróbálták az átkelést, élükön a 12. partizánbrigáddal (közülük kerültek ki az előző közleményben leírt véres események tettesei is), de a pontonokon átkelőket a túlsó oldalhoz közelítve olyan gyilkos gépfegyvertűz fogadta, hogy csak néhányan menekültek meg közülük élve. Állítólag az isterbáci vérengzést irányító partizán is köztük volt, és olyan súlyosan megsebesült, hogy hamarosan meg is halt.

Az átkelési kudarc után megszólaltak a nehézágyú, és napokig verették gránátjaikkal a kisköszegi szőlőhegyet és a feltételezett állásokat. Egy ilyen löveg állt az Oroszok kertjében is. Ha ez megszólalt, ki kellett nyitni az ablakokat, mert féltő volt, hogy kitorik az üveg. Főleg nappal folyt az ágyúzás, éjszaka csak ritkán lőttek, de egyszer estefelé a vásártéren álló katyusákat is láttuk tüzelni, és hallottuk a sorozatvetők jellegzetes süvöltő hangját, „Ez hát a Sztálin-orgona!” – jegyezte meg ópapa, aki már hallotta híriket korábban is. Az ágyúzót egyébként mindig kétszer hallottuk: egyszer a lövés alkalmával, másodsor, amikor a Duna túlsó partján a lövedék becsapódott. Mi a folyamatos ágyúzást hamar megszoktuk, mert szerencsére a túloldalról nem érkezett válasz.

Az állatok nem tudták megszokni: Muki kutyánk a folyamatos ugatástól úgy berekedt, hogy csak nagy sokára nyerte vissza normális hangját. A hízók teljesen megvadultak, nem is volt tanácsos hozzájuk bemenni az ólba, mert veszélyesen támadtak mindenkire. A szemes kukoricát csak kívülről lehetett beönteni nekik, alaposan kitararítani sem lehetett náluk.

Mivel a hízók így viselkedtek, ópapa elhatározta, hogy úgyis elég nagyra nőttek már, le kell őket vágni, így friss hús is kerülhet a konyhába. Amikor Mironov kapitány megtudta, hogy mi készül, vállalta, hogy pisztolyával lelövi a két megvadult hízót, és máris örült a finom falatoknak. Másnap reggel el is dördültek a lövések.

A disznóvágás munkájához most volt a házban elegendő segítő munkáskéz. Fel is lett dolgozva mind a két disznó annak rendje és módja szerint. Estére volt friss kolbász meg hurka; ómama még hájas-kiflit is sütött a kemencében. A hazatérő kapitány és Andrej azt mondta, hogy ilyen jót még nem is ettek. A kapitány nagyon szerette az orjalevest és a főtt húst is, de hozzá a tormát maga reszelte, és pörkölés nélkül fogyasztotta.

A disznóvágást egy kellemetlen esemény zavarta meg. Az enyhén borult égbolton váratlanul egy német repülőgép jelent meg, és miután egy rövid fordulatot tett a falu felett, hirtelen bombázni kezdett. Mint a régi falióra súlyzó, olyan alakú bombák hulltak egymás után a gépből, süvítő hangokat keltve. Megdermedve álltam az udvaron, úgy tűnt, hogy valameny nyi bomba ránk akar hullani. Valójában a legtöbb az Öreg utcára esett, és néhány házat telibe is talált. A becsapódás után jól lehetett látni a felszálló törmeléket. A Duna felé felvonuló csapatok támadása lehetett a bombázógép feladata.

Anyám, szegény, mindig sírt, amikor ezt az izgalmas háborús epizódot felelevenítettük, mert ő akkor engem ottfelejtett az udvaron, maga pedig riadtan lefutott a pincébe. Én ebből a traumából semmit sem észleltem akkor, de mondhatom, hogy láttam „élőben” igazi bombázást.

A pontonhajókon való átkelési kísérletek megszűntek a Dunán, mert az átkelő egy pillanatra sem tudták megvetni a lábukat a túlsó parton, és a folyó szárazságra vitte lefelé az elesett katonák tetemeit. Akkor ezüstösen csillogó harci repülő támogatásával ideiglenes híd építésébe fogtak a támadók. Amit nappal építettek, azt a német repülő (nappal csak borús időben mertek átkelni a Dunán) minden éjszaka lerombolták.

Egyik éjjel furcsa, hangos zúgásra ébredtünk. Egy német bombázórepülő keveredett a község légterébe, és ott befogták sugárkévéjükbe a fényszórók. A gép két-ségbeesetten igyekezett úgy manőverezni,

hogy kikerüljön a fénynyalábokból, innen volt az a furcsa zúgás. Nem sikerült neki a menekülés, hamarosan találat érte. Hatalmas tűz- és füstcsóva csapott ki belőle, és a gép nagyobbik fele tüstént le is vált, majd lezuhant. A gép kisebbik fele (a motor) még tovább repült, mint egy üstökös, maga után húzva lángcsóvját. Másnap titokban két pajtásommal meg is néztük közelebről a lezuhant gép nagyobbik felét. A roncsból nem messze feküdt alig elföldelve a gép személyzetének egyik tagja. Alig takarta be a föld, kilátszott a katonacsizmája.

A kisköszegi hegy ostroma – egy ideig úgy tűnt sikerrel járt, mert az oroszok átkeltek a Dunán, de kiderült, hogy ez még nem a végleges átkelés, ismét visszaszorították őket a bácskai oldalra. A mi kapitányunk is néhány nap után „hazatért”: csapzottan, koszosan, és csak annyit tudott elmondani, örül, hogy életben maradt. Andrejnek parancsba adta, hogy készítsen számára a műhelyben egy dézsába fürdővizet, mert arra van most a legnagyobb szüksége.

Alighogy kifújta magát (vacsorázni sem volt ideje), egy őrnagy jött be kíséretével az udvarba, és azt a parancsot adta Mironov kapitánynak, hogy hagyja el a házat a legényével együtt, mert másvalakit fognak beszállásolni. Szegény kapitánynak még elköszönni sem volt ideje. Nemsokára több orosz katona jött be a portára, piros színű huzalokat hoztak nagy tekercsben, elkezdték beszerezni az első szobába a tábortelefont. Mások alaposan átvizsgálták a házat, tüzetesen megnézték a lakókat, majd a többségük eltávozott. Kis idő múlva a nagykapun fekete személyautó tolatott be, ezt egy amerikai gyártású dzsip követte. Ez utóbbi később eltávozott. Kísérettel egy korosabb főtiszt érkezett a gépkocsival egyidőben; ősz hajú, alacsony termetű tábormok volt, elárulta a rangját a pantallóján lévő vörös csíkozás. Ettől kezdve a mi házunkat nem háborgatta renitenskedő katona, mert éjjel-nappal őrség vigyázott rá. Hogy miért éppen a mi házunkat választotta a tábormok, nem tudom. Az öregúr mindenkivel nagyon barátságos volt, sorban be is mutatkozott a házban tartózkodóknak. Ha éppen nem volt jelentéssel, be is mehettem az első szobába, ahol az asztalon kiterítve nagy térkép feküdt, amit gyakran tüzetesen nézegettek.

A viszonylagos nyugalom azt is eredményezte, hogy Limburger Jóskaival (távoli rokonom volt, és ő is nálunk húzta meg magát a szüleivel együtt) a téglakerítés te-

tején állva ki-kinézegettünk a mozgalmas utcára, és integettünk a gépkocsival arrafelé haladó katonáknak: egyesek visszaintegettek, mások egykedvűen néztek maguk elé és nem törődtek velünk.

Ekkor láttunk először női katonákat, rövid, fekete csizmában, kerek tetejű téli sapkában, rajta a vörös csillaggal. Később kiderült, hogy a szomszédságunkban is lakott két katonalány. Újszászi Panna néni mesélte, hogy egyikük, hogy nagyobbak látsszék a melle, papírral tömte ki a zubbonyát, mert így sokkal hódítóbbnak gondolta magát a férfi katonák szemében. Így volt? Vagy nem? Ez minket akkor még kevésbé érdekelt, de én fél füllel meghallottam ezt is, mert mindenre kíváncsi voltam.

Hamarosan elmerészkedtünk már Katzenberger Jóskaékhoz is játszani.

Egyik nap riadtan keresett egy fiatal orosz katona, aki már tűvé tette értem a környéket, a tábormok és kísérete eltávozik tőlünk, és mindenkitől illendően el akar búcsúzni, így tőlem is. Megköszönte a szállást, és a ház gyerekeinek átnyújtott egy-egy tábla csokoládét. Erre a gesztusra se korábban, se később nem került sor egyetlen átvonuló katona esetében sem! Újra előállt a kísérelő dzsip, és a fényesre suvicsolt fekete személyautó elindult a főút felé.

Közben véglegesen átkeltek az oroszok a Dunán, és december közepére a front is átvonult rajtunk. Ez ugyan nem jelentette azt, hogy véglegesen megszabadultunk tőlük, átmeneti „vendégeink” még jó darabig voltak többször is.

Így vészeltük át a háborút, és ismét eljött a karácsony, mely talán a legszomorúbb volt az eddigiek közül. Került ugyan valahonnan karácsonyfa a hátsó szoba kredenciére az ismert díszekkel, régi játékokkal. Ott volt a fa alatt Szűz Mária a kis Jézuskával, a fán néhány mézeskalács: óra, hatágú csillag, baba meg lovas, beborítva az egész kevés angyalhajjal. Mivel a zűrzavaros időszakban nálunk lakó rokonok már visszatértek otthonukba, csak magunkban ünnepeltünk.

Amikor karácsonyeste megérkezett a Jézuska, megszólalt a padlásról lehozott nagy csengő, mindannyian a szerény fa köré gyülekeztünk, és imádkoztunk, hogy az élő távollévők (főként apám) épen, egészségben térjenek haza, bár már régóta nem kaptunk hírt egyikükről sem. Én naivan arra gondoltam, hogy ha a háborúnak vége lesz, mindenki hazajöhet bántatlanul. Ópapa szerint még addig – sajnos – sok embernek meg kell halnia!

A vihar lassan elvonul, de nem derül ki az ég...

A front ugyan eltávolodott tőlünk, de még jó sokáig voltak átvonuló seregek. Az oroszokat bolgárok követték, de ők már nem tartózkodtak hosszabb ideig községünkben. Egy bolgár katonai teherautón sikerült Csépes tanító néninek két fiával, Jenővel és Gyurival a legszükségesebb holmival még a határ lezárása előtt Bajára jutnia. A férje, Jenő bácsi, aki szintén tanító volt, ott feküdt Isterbácon a dögtemető mellett, a többi ideiglenesen elföldelt áldozat között. Az volt a vétke, hogy levente-oktató-parancsnokhelyettes volt, pedig jámbor ember hírében állott, sohasem ártott senkinek.

A községházán új emberek vették át az irányítást, az 1941 után érkezett hivatalnokok még a front előtt elmenekültek. Az új vezetők között voltak helyi vagy környékbeli szerbek, de inkább távolabbról érkezett egyének vették át az irányítást. A faluban állandóan fegyveres partizánok cirkáltak, szűrős szemmel és barátságtalan arccal tekintettek az emberekre. Mosolytalan képtük félelmet gerjesztett mindenkiben.

Plakátok jelentek meg az utcán, melyeken olvasható volt az új hatalom leegyszerűsített programja: „Smrt fašizmu, živio Tito, slobodna naroda!” („Halál a fasiszmusra, éljen Tito, szabadságot a népeknek!”) A padlásunkon anyám levette a rúdról a piros-fehér-zöld zászlót, és valahová elrejtette. A Bocskai-sapkám – egyelőre inkább a bélelt téli bőrsapkámra volt szükség – az egyik szekrény aljába került, de a zsinóros, magyaros télikabátomat viselnem kellett, mert nem volt másik.

Márciusban nagyon megenyhült az idő, a hó gyorsan elolvadt, időnként már melegen sütött a nap. Még a kitavasodás előtt történt, hogy a Dunántúlról fegyveres partizánok sok száz németajkú lakost hajtottak a Duna–Dráva–trianoni határ háromszögéből a dunai rév felől, Bezdán főutcáján keresztül, majd kelet felé kanyarodva Gákova felé. Az embereket gyalogosan terelték, csak az öregeket és a kisgyerekeket engedték lovas kocsira szállni. Vajon hová viszik őket? Mi lesz velük? A szomorú menet kísértetiesen hasonlított a zsidók elhurcolásához!

A korai kitavasodás következtében hamarosan semmihez sem hasonlítható szörnyű hullaszag kezdte elárasztani szinte az egész községet. Sürgősen el kellett temetni a félig elföldelt november 3-i áldozatokat, meg másokat is, akiknek holttestére az Új utca elhagyott sváb házaiban letek rá.

Az alsó temetőben három hosszú, széles árkot ástak, ahová az isterbáciak kerültek egyforma koporsóban, egyszerű, egyforma fakeresztel. A temetési szertartás mindenkinek egyszerre szólt. Csak néhányan kerülhettek már meglevő családi kriptájukba, kivételes engedéllyel. A temetésen én is jelen voltam; mindenkinek fehér, illatosított zsebkendővel volt bekötve az orra és a szája, de ez csak mérsékelni tudta az átható hullaszagot. Robotba hajtott férfiak hordták a falu üresen hagyott házaiból az ismeretlen halottakat stráfkocsikon, és szénávonóval meg csákyával húzták le a kocsiról a tetemeteket a közös sírba. Még most is magam előtt látom az oszlásnak indult hullákat a tavaszi napsütésben. Az arcokat már nem lehetett megkülönböztetni. A szertartás végeztével sietve el is hagytuk a temetőkeretet.

Anyámnak még egy szomorúságot tartogatott ez a nap. A temetési szertartás előtt hiába kereste korán elhunyt anyai nagyanyám sírját, nem találta meg, mert a temetőnek erre a részére temették a dunai átkelés szovjet áldozatainak egy részét. Vörösre festett deszkaobeliszsk jelezte a tömegsírok helyét, rajta csillogó cirillbetűs írás, a csúcán vörös csillag... Anyám, hogy nem találta meg édesanyja sírját, fájdalmasan zokogott. Én is sírtam vele együtt, pedig nem ismertem a nagymamát. Éreztem, hogy valami jóvátehetetlent tetek anyámmal, aki akkor egyedül és nagyon magányosnak érezhette magát...

A baranyai svábok után a bezdáni németek egy részét is összegyűjtötték, majd elhajtották őket Gákovára, mely a jogtalanán nyilvánított népcsoport számára a lassú megsemmisülés táborává vált. Gákovát és a vele szomszédos Körtést fegyveresek vették körül, akik megakadályozták a fogva tartottak eltávozását. Mégis mind gyakrabban szöktek át a kordonon, hogy Bezdánba jöjjenek – koldulni! Ómama, ha valamelyikük betért hozzánk, ellátta őket étellel. Tőlük tudtuk meg, hogy Bácska más helységeiből is vannak már számosan Gákován.

Minket egyelőre nem bántottak, hiszen köztudott volt, hogy a volksbundisták bennünket is üldöztek. Mások úgy igyekeztek megmenekülni, hogy férjük, fiuk beállt a partizánok közé, de a legtöbb családra nem ez volt jellemző.

Ópapa ebben az időben rendszeresen járt robotmunkára a kendergyárba; hetente váltogatták az embereket. Délután gyakran elmentem eléje, mert érdekelt maga az üzem is, melyet egy hatalmas gőzgép haj-

tott. A monstrum olyan volt, mint egy gőzmozdony, de egy kicsempézett gödörben állt a talajszint alatt; csillogtak rajta a rézalkatrészek meg más számomra ismeretlen műszerek. Munkakezdekor, délben meg a napi munka befejeztével ugyanúgy füttyült, mint egy igazi mozdony a vasútállomáson. A kenderből kivert pozdorja volt a fűtőanyaga: állandóan lapátolta bele egy fűtő. Ha a gőzgép igazán dolgozott, csattogott hatalmas kerekén a gépszíj, a masina erőlködött, mintha el akarna indulni, de titokzatos erők a föld alá kényszerítették, így egyhelyben kellett maradnia.

A kendergyárhoz az alsó temető mellett vezetett el az alkalmi, rövidebb gyalogút. Egyik nap, amikor késő délután ópapával már hazafelé igyekeztünk, szokatlan csoportosulást vettünk észre a temető szélén. Rőgtön elindultunk arrafelé. Ismét az orromba csapott a már-már elfelejtett hullaszag. Újra temettek! Egy teherautó platójáról ráncigálták le a tetemeteket egy nagy gödörbe, majd egy-egy sor betelte után mésszel leöntötték a hullákat, aztán folytatták az újabb sorral... Mind a ketten az orrunk elé tett zsebkendő védelmében néztünk bele a félig megtelt közös sírba. Hazafelé ópapa folyton azt hajtogatta: „Ezt, kisfiam, soha ne felejtsd el!” „Hogy is felejtethném el?” – gondoltam akkor magamban, mert a mélyebb értelmét akkor még nem tudtam felfogni. Pedig volt azóta egy hosszú időszak, mikor ezeket a szörnyűségeket ki akarták törölni az emberek emlékezetéből. A sokkoló emlékképeket azonban nem lehet nyomtalanul eltüntetni az emberi emlékezetből! Legfeljebb hallgatni lehet róla... Addigra már megtudtuk, hogy nemcsak a mi községünkben fordult elő hasonló bosszú, leszámolás, hanem más bácskai falvakban is, ahol talán még több ártatlan áldozata volt a vérengzéseknek.

A tél vége felé a gazdátlanul csavargó katonalovakból egy az istállóba került, úgyhogy a tavaszi munkák idejére már be is lehetett fogni a kocsi elé, és hamarosan szántani is lehetett ott, ahol az elmaradt az ismert események miatt, valamint vetni is lehetett. Ekkor történt velem egy kellemetlen esemény. Rátaláltam a kamra fiókos szekrényében Ferenc batya itthonhagyott cigarettáira; volt belőle több dobozra való, és egyet-egyelt elpöfékeltem belőle az árnyékszéken. Leszívni ugyan még nem bírtam, mert nagyon megköhögtetett, de úgy éreztem, ezzel is a nagyok közé számítok majd hamarosan. Ómama egyik délután észrevette, hogy füstöl a ház legkisebb helyisége, és azt gondolta, tűz ütött ki. Megijedt, de csak engem talált ott a feltépett aj-

tó mögött, kezemben az égő cigarettával. Nos, ez volt az a ritka eset, hogy a családban a veréskor meg a szidásban senki sem fogta pártomat. Nem is próbáltam aztán dohányozni, csak felnőtt koromban. Akkor sem kellett volna!

Rövid ideig a gákovai lágerban

A háború befejeződéséről, a hitleri Németország vereségéről értesültünk, de hogy hogyan alakul a világ sorsa, mi lesz Bácska sorsa, arról zavaros elképzelések kaptak szárnyra. Azt hirdették sokan, hogy most, a háborús események megszűntével minden hadifoglyot el fognak engedni, így rövid időn belül hazatérhetnek az apák és a fiúk. Édesanyák, feleségek várták érkezésüket Kolut felől, de azok nem jöttek – sajnos. Azt is rebesgették, hogy mi újra Magyarországhoz fogunk kerülni, a partizánok jelenléte csak átmeneti. Az utca hírei azt tükrözték, amit az emberek szerettek volna!

Augusztusban híre támadt, hogy hamarosan válogatás nélkül minden német származású család lágerbe kerül, akár volksbundista volt, akár nem. Anyám néhány fontosabb holmit már előbb összecsomagolt: mindenkinek készített batyut, ha hirtelen menni kell. Az ő batyuja megvolt, a húgom volt az ő „csomagja”. Ópapa nem hitt egészen ebben a mendemondában, de ezúttal nem neki lett igaza. Egyik hajnalban – még jószerint sötét volt – partizánok ébresztettek bennünket, és azt követően az Öreg utcába, a Knippl-féle iskola elé hajtottak, ahol már többen is egybegyűltek. A kövesút menti árok partjára települve vártuk sorsunk alakulását. Ópapat elválasztották tőlünk, neki robotba kellett mennie. Kora délután aztán elindították a menetet Gákova felé. A kisgyerekeket, öregeket lovas kocsira rakták, a többiek gyalogoltak az eperfás úton kelet felé. Már estefelé járt az idő, amikor Gákovára értünk, a templom előtti térre. Ott osztották be, ki, hol, melyik házban kap helyet. Mi szerencséssek voltunk, mert egy nagyon távoli rokonunk házába kerültünk. A hátsó épület helyiségei, a melléképületek már tele voltak kényszerű lakókkal, akiket már korábban, hónapokkal ezelőtt idetereltek – többségüket Baranyából. Minket a főépület első szobájába helyeztek el. Szalmazsákok kerültek a padlóra, hogy mindannyian elférhessünk.

Itt, ebben a házban láttam először csontig lesóványodott nagyhasú gyerekeket, zavart tekintetű, erőtlén felnőtteket (asszo-

nyokat, öreg néniket); a kilátástalanság tükröződött a lesoványodott arcokon. Este hozták részükre valahonnan az ételt nagy kondérban. Inkább zavaros mosléknak lehetett tekinteni a kiosztott levest, melyet egy darab kenyérral toldottak meg. Nekünk volt hazai elemőzsiánk, melyből ómami a gyerekeknek is adott, akik möhön kaptak az emberibb élelem után. Elgondoltam, mi lesz velünk, ha mi is rászorulunk az előbb látott kosztra!

Az éjszakát jól átaludtam, mert az út mindannyiunkat kifárasztott. Korán ébredtünk, az utca zaja mindenkit felébresztett. Akkor jött végig az utcán egy lovas kocsi, melyre minden házból ki lehetett vinni az új halottakat. Csak úgy – koporsó nélkül – szállították a holttesteket a temetőhelyre. Azt mondták, hogy az idősök és a kisgyerekek között arat elsősorban a halál a nélkülözések következtében. A munkaképes férfiakat és nőket robotmunkára hajtották, ott talán jobb volt az élelmezés.

Kora délután papírt lobogtatva megérkezett Bezdánból ópapa, aki már korán reggel valahogyan el tudta intézni, hogy a mi családunk hazatérhet. Sokan irigykedtek ránk, mások csodálkoztak. Azonnal búcsút vettünk a háziaktól, és elindultunk hazafelé. Többször is igazoltattak az úton, de az engedély átsegített bennünket. Estére értünk haza lepecsételt házukba. Az engedély azonban a pecsétek felbontását is engedélyezte! Az úton hazafelé nem fájt ómama lába, még a grószmutter is szokatlanul fürgén gyalogolt most imáját mormolva. Az otthonhagyott jószág éhezett-szomjazott, ezek ellátása volt most a legfontosabb tennivaló. Korábban a szomszédok látták el őket. Ómama rögtön levágott egy fiatal kakast, és igazi gulyáslevest főzött a késői vacsorára. Mindannyian örültünk, hogy megszabadultunk a poklok kapujából. Később mások is hazatérhettek a bezdániak közül, de többen a lágéban pusztultak el.

Mayer Antal

(folytatjuk)

Emlékek egy boldog emigrációból

III.

Egy magára valamit is adó térképen könnyen meg lehet találni Cap Djinet nevét, de persze a tengerparton kell keresni. Ha mégis elbizonytalanodnánk, mérjünk fel egy körzővel 60 km-t lépték szerint Algirtól keletre. Ott van. Sok ilyen szép „fok” található a kagylószerű nagy öblökből kirajzolódó vízparton. Ez a mi kis

„Djinet fokunk” talán a legkisebb a sok közül, mégis jelentős. Algériai letelepedésünk első helyszínének Bordj Menaelnek tengerparti védvonala, számtalan felszabadult és boldog szellőztetés helyszíne.

1979-ben az orvosi Nobel-díjat egy szelleges röntgenmasina elméletéért és gyakorlati megvalósításáért ítelték oda. A ki-

tüntetést megosztva Allan McLeod Cormac és Godfrey Newbold Hounsfield kapta. A röntgensugár és a számítógép együttes felhasználásával korszakos felfedezés született. Kb. ugyanebben az időben a fent már említett kis városka kis kórházában – hangos sercegés és kékes fénytűnemények közepette – másfél évtizedes áldozatos munka után megszűnt működni az egyetlen röntgengép. A gyorsan riasztott technikus egy kincskereső kíváncsiságával csavarozta le a kapcsolóasztal hátlapját, de még ő is elképedt.

Csaknem két évtized alatt bozontos porszakáll nőtt ki minden áramkörből, puhán betakarva a megszámlálhatatlanul sok svábbogár tetemét. Emberünk tele tüdővel kitakarított, és a mindent elhomályosító porfelhő mögül mosolyogva jelentette, hogy a dolog nem reménytelen, és a készülék hamarosan újra működni fog.

A két eseménynek – mármint a számítógépes rétegvizsgáló születésének és a mi készülékünk halálának – semmi köze egymáshoz. S bár az események között a valódi és a jelképes távolság is óriási, mégis közelíteni kell őket egymáshoz. A röntgenmasina ugyanúgy, mint maga a kórház is a felszabadító háború „hozadéka” volt, hiszen az intézmény még francia katonai kórháznak épült, és éppen 1962-re készült el. Egyöntetű véleményünk szerint bármikor – ma is – hazatoltuk volna Magyarországra. Négy osztály – belgyógyászat, sebészet, szülészlet, gyermekgyógyászat – mellett fül-orr-gégészeti ágyak is működtek a sebészeti részlegen belül, ahol a bal esetet szenvedett betegeket is elláttuk. A kétszáz ágy kiszolgálására laboratóriumot és röntgent is kialakítottak. Ilyenformán ideális kisvárosi kórházba kerültünk. Tágas és kényelmes lakásokat is építettek. A különböző rendeltetésű helyszíneket fedett kerengők kötötték össze. A vízellátás kifogástalan volt, hasonlóan az áramszolgáltatáshoz. A kórházi udvar „egyszerű” parkosításában ezerszámra virító strelíciák és kálászönyegek kellettek magukat.

Stabil összetételű magyar csoport dolgozott, helybeli orvos csak ritkán keveredett köztünk.

A betegellátás rendszere alapvetően különbözött az otthon megszokottaktól. Ennek alapjául az abszolút orvoshiány szolgált. Körzeti orvosi hálózat nem épült ki, s bár a települések nagy részében diszpánzernek nevezett egészségház működött, ezeknek szakmai hátterét csak felcser szinten biztosították. Ilyenformán a mi kórházunk is amolyan „poliklinikai” funkciókat látott el: járó beteg ellátást is végzett, a

kórházi funkciókat pedig sebészeti, alkalmazott sebészeti, szülészeti és gyermekgyógyászati akut ellátás régióiban produkálta.

Elhelyezésünk szerencsés velejárájaként említhetem, hogy az ügyeleti szolgálat szervezettsége és működése mindenkor biztonságos maradt. Adminisztratív vezetőink a teljesen képzetlen káderek közül kerültek ki. Kapcsolatunk udvarias, de teljesen felületes maradt. Ott, Bordj Menaellen az volt a szerencsénk, hogy a rangidős magyar kollégák sebészek voltak és kifogástalanul kommunikáltak. Egyikük baráti viszonyba is került igazgatónkkal. Kapcsolatukat nevezhetném érdekalapú, jószolgálati viszonyoknak is, amelynek fenntartója részünkről mindig a rendkívüli szolgáltatás volt, a munkáltató oldaláról pedig a lojális tolerancia.

Két és fél év múltán a fővárosba költözhettünk. Körülményeink megváltoztak, de együtt maradhatott a család. Vége szakadt gyermekeink kollégiumi életének, a különélés napi nehézségeinek. Más-más munkahelyeken kezdtünk dolgozni, és ezektől messze kaptunk lakást. Az algériai biztosítási körzet két klinikáján alkalmaztak bennünket.

Ismét hivatkoznom kell hazánk és Algéria eltérő egészségügyi struktúrájára, amely a fővárosi organizációban is megnyilvánult. Ezek az ún. klinikák (feleségem esetében a Clinique Avicenne, esetemben a Clinique Solal) szeparált, mindenféle szervezett háttér nélkül üzemelő intézmények voltak. A zsúfolt beépített-szerű főváros szívében egyetlen stigmatizációjuk a gyorsan oxidálódó réztábla maradt, olvashatatlan marmagasságban. Az Avicenne klinika a szép tengerparti Aletti szállodához közel működött, egy fegyelmetten eklektikus bérház harmadik emeletén. Alatta és felette lakások éltek zaklatott fővárosi életüket. Lift járt, már amikor az imposztor gyerekek működni engedték. A terület húsz beteg elhelyezésére volt elegendő, akik egy-két napot töltöttek az osztályon, és a műtétet követően 48 órán belül hazamentek. De már akkor narokízban történt a mandula eltávolítás, igen jól képzett asszisztenciával. A bizonytalan periódus csak a délután, az este és az éjszaka maradt. Egyetlen kapaszkodó a telefon volt, hiszen a két magyar orvosnak saját operált beteganyagát kellett minden napra vonatkozóan felügyelni.

Furcsa, algériai paradoxonként ezen a kis szigeten „nőuralom” alakulhatott ki, hiszen az adminisztratív igazgató is hölgy

volt, a biztosító társaság igazgatójának egyik felesége. Műbillentyűje ellenére alig használta a liftet, és annyit járt Párizsba, mint mi a strandra.

Az én munkahelyem a hegyre kapaszkodó főutcára nézett, szemben a leglátogatottabb mozival. Jelen esetben is egy polgárházat alakítottak át egészségügyi intézménnyé. Sebészet, szülészlet, gyermekgyógyászat mellett laboratórium és röntgen működött. Két – mondhatom – ragyogó asszisztensem volt. Egy Krisztus-külföldi férfi (Totó), és Madame Si'Hasen, a forradalmár. (Az Algériában aktuális röntgenes tevékenység döntően asszisztensi feladat. Átvilágítás ugyanis nincs, de ami még szomorúbb, szakmai indikáció sincs. A vizsgálati kérelmek anarchikus zűrzavarában az orvos is asszisztensi munkát végez. Az elkészült filmanyagot aztán a beteg megkapja, és oda viszi, ahova akarja.) Jó gépeink voltak, kiváló filmanyag és takarékoságmentes vegyszerfelhasználás. Már a nyolcvanas évek elején olyan képerősítő rendszerek működtek, amelyek Magyarországon még a kilencvenes években is csak élelmiszeripari vállalatokban voltak fellelhetők.

Munkatársnóm ernyedetlen buzgalommal mesélt partizán élményeiről, és számtalanszor megmutatta az összetört bordáiról és felkarjáról készült felvételeket. A nagy verések közepette az alsó állkapcsa is eltört. A Fiú – nyolc gyermek apja – egy ügyeletes éjszakán örökre elaludt. A sötét-kamrában találtunk rá. Holttestét gyorsan elszállították, soha többet nem hallottam róla semmit.

Külön említést érdemel szakmai környezetem. Dél-amerikai szakemberek és egy kubai orvos dolgoztak még az intézetben. A kubaival jószomszédi viszonyba kerültünk egy lakóparkban. Kedélyes, nagyhangú család volt, szép gyerekekkel. Már hosszú évek óta Algériában dolgoztak. A dél-amerikaiak hajdanán Montevideóban éltek, a szülész pedig Chilében volt egyetemi tanár. Salvador Allende nyomában exponálták magukat a baloldali mozgalmakban, aminek következtében hazájukból menekülniük kellett. Útleveleik nem volt, mozgásképtelenek voltak Algériából. Mindannyian kiválóan képzett egyetemi emberek. Különösen egy Naviliat nevű ortopéd sebésztől tanultam sokat a speciális röntgen diagnosztikában. De leginkább a veleszületett csípőficam sebészi kezelésében nyújtott teljesítménye imponált. (Algériában nagyon gyakori ez a megbetegedés, és különösen lányoknál, szinte mindig megkésve kerül felismerésre.)

Az intézetben főzőkonyha is működött. Hangulatos ebédelések közben szoros kapcsolat alakult ki a röntgen mellett kiépített szülőszoba alkalmazottaival.

Bucky-asztalnak hívják a röntgenkészülék azon részét, ahova a betegnek feküdnie kell, amikor például egy vesevizsgálatot végzünk. De alkalmi ebédlőasztalnak is használható ez a hely. Hosszú, de keskeny felület, és ha egymással szemben mellé ülünk, nem sok hely jut a tányérokra. A helyszűke miatt kiválóan megtanultam, hogy miként lehet bonyodalmak nélkül egy tából cseresznyézni. Úgy egyébként, hogy a frissen elkészült étel lábasban az asztal közepére kerül, és máris mindenki nekikezdehet. A legpraktikusabb evőeszköz a francia kenyér. Ha jól megsütik, héja csak hosszú idő alatt ázik át, belét pedig nem kell feltétlenül elfogyasztani. Való igaz, hogy még a levelek kanalizálásához is alkalmas.

Bájos, idősebb hölgy volt a vezető szülésznő. Tolnay Klárirra emlékeztem. Egy alkalommal megkért, hogy közeli ismerősének adjak igazolást a hónapokkal azelőtt végzett vizsgálatokról. Mivel dokumentációnk alapján az esemény megtörténte nem volt kétséges, a papirozt aláírtam. Nem is álmodtam, hogy a kedélyes asztaltársaság hamarosan felbomlik, és hogy nem eszünk többé együtt tojásba göngyölt lepényhalat vagy porhanyós báránycombot.

Történt ugyanis, hogy minden előzetes jelzés nélkül egy szép napon megjelent igazgatónk két elegáns európaival. Legnagyobb meglepetésemre egyikük kezében az az igazolás lapult, amit én néhány hónapja a már említett röntgenvizsgálatokról kiadtam. Előkerült a főkönyv, megtörténtek az összehasonlítások. Ezt követően órákon át tartó kihallgatás következett.

A két svájci interpol nyomozó nagyon sokat segített „vallatásom” során. Egy helybéli rendőrségi tisztviselő kérdezett, és több oldalra gépelte válaszaimat. Reflexióim „igen-nem” terjedelemben fogalmazódtak. A svájci urak az írógépes mögött álltak, illetve sétálgattak faltól falig. Félreérthetetlen bólintásokkal vagy óvatos fejrázással próbálták mederbe terelni válaszaimat. A procedúra befejezése után – miután ők elolvasták a jegyzőkönyvet – megadták engedélyező jelzésüket az aláírásához.

Ezt követően elvittek a központi rendőrségre. Liftek, lépcsők, folyosók labirintusában vezetett a fiatal kapuőr, majd leültetett egy párnázott ajtó elé. Órákon át várokoztam. Már esteledett, mire behívtak. A rendőrkapitány előtt álltam. Rezervált

volt, de udvarias. Valószínűleg arra volt kíváncsi, hogy lehetek-e cinkos, vagy csak balek vagyok. Megnyugvásomra hamar kiderült, hogy az utóbbi mellett döntött.

Elmondta, hogy orvosi igazolásom érvényességi napján a vizsgált „beteg” kirámolt Svájcban egy bankot. Meg azt is elmondta, hogy a bájos arcú szülésznő és az ebédlő asztaltársaság más tagjai meghamisították a forgalmi naplót, aminek alapján nyugodt szívvel adtam ki az igazolást.

Órületes szerencsém volt. Ha netán valakinek eszébe jut a vádlottak közül, hogy mondjuk én is kaptam 5000 svájci frankot – nem úszom meg a börtönt. Békében búcsúztunk. Annyit kért csupán, hogy követőségünkönél ne jelezzem a történeteket.

A főváros legmagasabb pontjáról eszményi kilátás nyílik a metropolisra és a tengerre. Az iskolába vezető út is erre felé kanyargott. A csodálatos panoráma látványát azonban – visszanezve – a döbbenet váltotta fel. A kilátó mögé települt ugyanis egy óriási bádóváros, legalább 30.000 lakóval. Még szerencse, hogy a tengerpartról nem látszott mindaz, ami a domb mögött van. Történt azonban, hogy közeledett a függetlenség kikiáltásának 20. éves évfordulója (1982. július 5.). Az ünnepségre monumentális emlékmű készült. Lengyel mémöknő tervezte, és kanadaiak építették fel.

Az óriási zsáruk érkezése legalább akkora látványosság volt a kikötőben, mint az évenként ismétlődő Párizs – Alger – Dakar szuper-rally résztvevőinek kihajózása. Aztán napról-napra tanúi lehettünk az építkezésnek.

Az emlékmű három pálmalevelet szimbolizált, lágy íveléssel egymásnak támasz-

kodva. Érintkezésük csomópontjából csipkés mór tornyocskák emelkedtek, mintha az Alhambrából mentették volna ide.

A levelek formázása a földön kiterítve történt. Mint egy óriási mercedesz csillag, úgy terpeszkedett a mesteri faácsolat. Miután kitöltötték szürke, makulátlan betonnal, egy bravúros hidraulikai manőver következett. Felemelték, összehúzták és egymásnak támasztották a pálmaleveleket. A mór tornyocskák is a helyére kerültek. Liftek rohantak a gracilis levelekben. Három óriási bronzkatona vigyázott a történelemre. A káprázatos márványtalapzat közepén fellobbant a hősök dicsőségére lobogó fáklya.

Algéria mindenkit hívó kürtjébe fűjt. Az ünnepségre a fél világot várta. De volt egy nagy gondja még. Állt a bádóváros. Takarhatatlanul és bűzölögve. Sebaj! Kilométerekkel arrébb építettek egy lakótelepet, és átköltöztették a bidonville lakóit. A demonstratív honfoglalás azonban nem sikerült, az őslakosság néhány nap alatt visszaköltözött.

Aztán valami különös akció zajlott. Néhány napra elterelték a forgalmat az emlékmű környékéről, és mire újra erre járhattunk az iskolába, már parkosítva volt a bádóváros hűlt helye.

A manifesztáció hirtelen támadt nemzetközi és arabközi bonyodalmak miatt elmaradt.

1989-ben láttuk e tájat utoljára. A bádóváros völgyét néhány milliárd dollárért beépítették a XXI-dik századnak.

*Kép és szöveg:
Vajtai István*

(folytatjuk)

Új pénz – új világ

A vén Európában valami készül. A vén Európa fiatalodni akar. Sminkeli magát. Nem valószínű, hogy lelkifurdalása lenne.

Semmi sem új a nap alatt: itt lehetett utazni útlevelel és valutaváltási kényszer nélkül országhatárokon át már jó évszázada. Ennek alapja, feltétele akkor is az egységes pénzrendszer volt: itt a Kárpát-medencében és közvetlen környékén. Bizvást elmondhatjuk, hogy a kissé nagyképu Európai Unió előképe a békebeli Monarchia volt.

Persze, ez a bizonyos egységes pénz sem pattant ki Pallasz Athénéként Zeusz homlokából, története meglehetősen hosszú, kacskaringós, de érdekes, tanulságos,

nemcsak pénz-, hanem általános művelődéstörténeti szempontból is – ha csak vázlatosan is, megéri feleleveníteni.

Magyarországon (is) a 18-19. században többféle pénz volt egyszerre forgalomban, a régebbieket nem vonták ki, közben újabbakat verettek, és együtt voltak használatban (az újabbakat általában értékrontás követte).

A pénzrontás már az Árpádok alatt a királyi kincstár (kamara) jövedelemszerzési forrása volt. Ebből az időből származó jogi kifejezés: *lucrum camerae* (a kamara haszna), eredeti funkcióját elvesztette ugyan (legalábbis látszólag), de továbbra is előfordult a pénz nemesfém – később

E' T Á B L A meg-mutatja I.) *Mitsoda betsbe* vagyon ma nálunk minden *Közönseges-Pénz*; a' *Körmöztzi-Aranytól* fogva, renndel, a' *Magyar Kis-Pénz* vagy *Fél-Krajtzárig*? Imé minden for felibe I szám, és azon fellyül valamely *Pénz*' neve vagyon írva. Azon alól való *Számok* mind kisebb-kisebb *Pénzeket* jelentenek. Mellyik 's *mitsoda* apróbb *Pénzt* jelentsen pedig ismét fel-vaygon téve minden *Kereftül-menő* *Linea* végére *Jobb-kéz* felől. *P. o.* A' *Garas* alatt való *Számokat* így értsed: *Egy Garas* téfzen két *Pölturát*; vagy alább menvén, 3 *Krajtzárt*; vagy 4 *Greslit*; vagy 5 *Német-Pénzt*; vagy 6 *Magyar-Pénzt*. A' *Körmöztzi-Arany* alatt való *Számokat* így értsed: Alólról *Fel-felé* menvén; 1 *Körmöztzi-Arany* = 504 *Magyar-Pénz*, vagy 420 *Német-Pénz*, vagy 336 *Gresli*, vagy 252 *Krajtzár*, vagy 168 *Pöltura*, 's a' t.

II.) *Meg-mutatja* azt-is: *Mitsoda Proportio* van azon *Pénzek* között? *P. o.* *Mitsoda Proportio* vagyon a' *Garas* és *Sufuták* között; akarom tudni. Téfzem a' két újjomat a' *Garas* és a' *Sufuták* alá leg-alól, és a' kettőt kereftül öfzve-foglalván úgy, a' mint tanítatik az *Arithmetikában* §. III, mondom így: 6 *Sufuták* téfzen 12 *Garast*. *Felljebb* menvén mondom: 5 *Sufuták* = 10 *Garas*, vagy 4 *Sufuták* = 8 *Garas*, 's a' t.

Aó 1763.

S. K. B. Ar.	Tsáfsár-Ar.	Belga-Arany.	Tsáfsár-Tallér.	Kurta-Tallér.	Német-Forint.	Vonás-Forint.	Magyar-Forint.	HarmíztKrajtzáros.	Halfz-Krajtzáros.	Máriás.	Tíz-Krajtzáros.	Peták.	Sufuták.	Garas.	Pöltura.	Krajtzár.	Gresli.	Német, vagy Körmöztzi Kis-Pénz.	Magyar Kis-Pénz, vagy Fél-Krajtzár.
1 ² / ₁₀	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀	1 ² / ₁₀
2 ¹ / ₁₀	2 ¹ / ₁₀	2 ¹ / ₁₀	2	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2 ² / ₁₀	2 ² / ₁₀	2 ² / ₁₀	2	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4 ¹ / ₁₀	4 ¹ / ₁₀	4 ¹ / ₁₀	2	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4 ² / ₁₀	4 ² / ₁₀	4 ² / ₁₀	2 ¹ / ₁₀	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5 ¹ / ₁₀	5	4 ⁹ / ₁₀	2 ² / ₁₀	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
8 ¹ / ₁₀	8 ¹ / ₁₀	8 ¹ / ₁₀	4	3	2	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
12 ¹ / ₁₀	12 ¹ / ₁₀	12 ¹ / ₁₀	6	4 ¹ / ₂	3	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14 ¹ / ₁₇	14 ¹ / ₁₇	14 ¹ / ₁₇	7 ¹ / ₁₇	5 ⁵ / ₁₇	3 ⁹ / ₁₇	3	2 ¹ / ₁₇	1 ¹ / ₁₇	1 ¹ / ₁₇	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
25 ² / ₁₀	25	24 ¹ / ₁₀	12	9	6	5 ¹ / ₁₀	5	3	2	1 ¹ / ₁₀	1	1	1	1	1	1	1	1	1
36	35 ⁵ / ₇	35 ⁵ / ₇	17 ¹ / ₇	12 ⁶ / ₇	8 ⁴ / ₇	7 ⁷ / ₇	7 ¹ / ₇	4 ⁷ / ₇	2 ⁶ / ₇	2 ² / ₇	1 ³ / ₇	1	1	1	1	1	1	1	1
42	41 ¹ / ₂	41 ¹ / ₂	20	15	10	8 ³ / ₈	8 ³ / ₈	5	3 ³ / ₈	2 ¹ / ₈	1 ¹ / ₈	1	1	1	1	1	1	1	1
84	83 ¹ / ₃	82 ¹ / ₃	40	30	20	17	16 ¹ / ₃	10	6 ² / ₃	5 ¹ / ₃	3 ¹ / ₃	2 ¹ / ₃	2	1	1	1	1	1	1
168	166 ¹ / ₃	165	80	60	40	34	33 ¹ / ₃	20	13 ¹ / ₃	11 ¹ / ₃	6 ¹ / ₃	4 ¹ / ₃	4	2	1	1	1	1	1
252	250	247 ¹ / ₃	120	90	60	51	50	30	20	17	10	7	6	3	1 ¹ / ₃	1	1	1	1
336	333 ¹ / ₃	330	160	120	80	68	66 ¹ / ₃	40	26 ¹ / ₃	22 ¹ / ₃	13 ¹ / ₃	9 ¹ / ₃	8	4	2	1 ¹ / ₃	1	1	1
420	416 ¹ / ₃	412 ² / ₃	200	150	100	85	83 ¹ / ₃	50	33 ¹ / ₃	28 ¹ / ₃	16 ¹ / ₃	11 ¹ / ₃	10	5	2 ¹ / ₃	1 ¹ / ₃	1 ¹ / ₃	1	1
504	500	495	240	180	120	102	100	60	40	34	20	14	12	6	3	2	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1

pedig a váltópénz réztartalmának csökkentése a kincstár jövedelme érdekében. „A kamara haszna” kifejezést manapság gunyoros megjegyzésként használjuk, ha úgy véljük, hogy egy intézmény lefölözte a pénzecskénket.

Eligazodni sem volt egyszerű a különféle pénzek között. Ennek illusztrálására szolgáljon a mellékelt táblázat, melyet Maróthi György „Debretzeni professor” uram az 1763. esztendőben bocsátott ki „Számvetések mestersége” c. könyvecskének mellékleteként – akkori pénzeink átszámítását segítő. Ha valaki szereti a régi nyomtatványokat böngészni, annak igazi csemege a betűk formája, a régies fogalmazás, nyelvezet.

Milyen sok a benne rejlő egyéb információ: amikor még valóságos pénz volt, a ma már csak szólásainkban, olvasmányainkban szereplő egyik-másik pénzdarab.

Azokban a századokban van idő a lassú változásokhoz. Egy 1847-es kiadású Ipari-Czímtár újságolja, hogy az ausztriai birodalomban 1753-ban bevezetett, majd 1823-ban Lombardiára, Velencére kiterjesztvén az ezüst alapú convenciós érték-számítást: „a birodalom minden országá-

ban egyenlő a pénzrendszer”. Azt írják továbbá, hogy „egyes pénz nemek másikköz való levonása, s a különböző pénz nemekben kötelezett fizetések kiegyenlítése nem sok akadállyal jár.” Néhány példa az egyszerű, ausztriai ezüstpénzre való átszámításra (tehát maradtak a régi pénzek mindennütt, csak azonos alapra, „egyszerűen” kell átszámolni):

- Ausztriai egyes arany = 4 ft. 30 kr.
- Kettős v. Császár arany = 9 ft.
- Souveraindor = 13 ft. 20 kr.
- Ennek fele = 6 ft. 46 kr.
- Ezüst pénz ausztriai császár tallér = 2 ft.*
- Fél tallér (vagy forint) = 1 ft.
- Váltópénzek voltak ezüstpénz; a ft-os 60, a húszas 20, a tízes 10, az ötös 5, és a garas 3 krajcárnyi értékű.

Vertek rézpénzeket is, de ezeket 1811-ben erősen leértékelték. A convenciós forint 60 kr.-ból állt és ez négy batkából (pfennig).

Voltak továbbá, képzeletbeli” pénzek is. Péld. parasztf forint a Szepességben = 40 és

*Valószínűleg ez volt a nevezetes Mária-Terézia tallér, amely a Közel-Keleten még a 20. században is használatban volt, és bár híre volt, jó volt, mégsem ez lett a Monarchia pénze.

fél krajcár vagy 33 pöltura; volt még magyar vagy kurta forint = vonásforint = 3 máriás = 51 krajcár stb. „A pengőpénzekon kívül még papíros forint is van forgásban”. Az ún. váltócédulák, melyek 1, 2, 5, 10, 20 és 100 forintosok. Értékük 2 és fél az egyhez, azaz 250 váltóforint = 100 ezüst forinttal.

Az osztrák birodalom egyéb tartományaiban 1847-ben ilyen pénzek voltak a törvényes fizetőeszközök (csak néhányat megemlítve):

- Aranypénzek: bolognai doppia, zechino, florenci arany v. gigliato.
- Ezüstpénzek: scudo vagy asszonytallér, francescono v. pistallér, spanyol régi v. új matta.

Az osztrák-magyar kiegyezés, a birodalom átrendeződése – de leginkább az erőteljes kapitalista fejlődés – kényszeríti ki a valóban egységes pénzrendszer és egy teljesen új pénz bevezetését. Ezt megelőzően csatlakoztunk a nemzetközi méterkonvencióhoz, illetve megreformáltuk a rendi Magyarország közigazgatását is. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a had- és külügy mellett a pénzügy is közös volt. Az 1892. XVII. tc. rendeli el az aranyvaluta bevezetését, melynek pénzegysége a koro-

na. Ebben a tárgyban a pénzügyi egyezményt Ausztriával az 1892. XVIII. tc., az 1899. évi XXXIII. és az 1907. évi XI. tc. szabályozza.

Értékpénz volt az aranyból vert 10 és 20 koronás. Váltópénz az ezüst 5 és 1 koronás, a nikkel 20 és 10 filléres, bronz 2 és 1 filléres.

Ilyen pénzzel ült vonatra Joseph Roth gesztenyeárusa az Istrián, szüret után, hogy a galíciai garnizonban süttögetve gesztenyéjét, további pénzcsekét gyűjtögesse. Nyugodt szívvel tehetette, mert sem útleveél nem kellett, sem más valuta. A prágai okos ember, a Radetzky induló írója szinte elsőként, de nagyon hamar meglátja, hogy a párizsi béke „eredményeként” ez a régi jó világ örökre elveszett, és a visszaemlékezés nemcsak nosztalgikus, de fájdalmas is.

Ez a régi pénznem és ez a kor mégis megérdemli, hogy végső kifutásáról is ejtsünk néhány szót.

Az első világháború kitörésének kezdetén előbb az arany, majd az ezüst, sőt a nikkel pénzdarabok is eltűntek a forgalomból

(kincsképzés). Így már 1916-tól folytatódóan vasérméket vertek: előbb 20 és 2 filléreket, majd 1 és 2 koronásokat. 1918-ban 25 és 200 koronás bankjegyeket vezettek be. 1920-tól felülbélyegzéssel értékcsökkentés, majd postatakarékpénztári jegyek, államjegyek kerültek forgalomba a rohanó inflációban. A korona Ausztriában 1924-ig, nálunk 1926-ig volt fizetőeszköz. Itt a pengő váltotta fel, és ez még csúnyábban végezte. A forintot 1946. augusztus 1-jén vezették be, de az elnevezés régebbi: Magyarországon forintnak 1325-től a vert aranyat és a fél tallért is hívták; 1857 és 1892 között ún. osztrák értékű ezüstforint volt forgalomban. (Az ún. Kossuth bankó is forint volt.)

Nagyjából, de csak érintőlegesen említve, ily módon járultunk hozzá egy országhatáron túl is használatos, egységes pénzrendszer kialakításához.

Tehát amikor nagy csinnadrattával bevezetik az Eurot, nem találták fel a puskaport. Tőlünk nézvést: valamivel rövidebb lesz a Magyar Nemzeti Bank valutaárfolyam listája, illetve a Postabank devizaár-

folyam táblázata. A koronát használó skandinávok nem adták be a derekukat. A brit oroszán pedig nemcsak a hagyományörzés okán ragaszkodik saját valutájához, bár már ez is csak reformált, nem a régi. De mégis a saját: kissé tréfásan „Good save our pound...”

Akik mégis bevezetik, annyiféleképpen fogják nevezni, ahányan vannak. Ettől persze még lehet „egységes”. A régi pénzekből való búcsúzás sem volt igazán meggyőző. Lehet, hogy nyelvi sajátosság, lehet, hogy stílustalanság a „vizontlátásra”. Nem végleges, nem utolsó istenhozzád, mint ahogy mi búcsúztunk a koronától.

Amikor Bécsben, az újévi koncert hagyományos ráadásaként újra és újra felhangzik a Radetzky-induló, és a ragyogó dámák, elegáns urak ütemesen tapsolnak (ők önként), mindig jusson eszünkbe Strauss mellett a hasonló című könyv írója is, és legyen egy kis *egészséges* lelki furdalásuk.

Dr. Balykó Barnabás

Emlékezés a bajai Tóth Kálmán Ifjúsági Irodalmi Klub megalakulására

1. Történeti előkép

Ezerkilencszázhetvenhat decemberében az alábbi verssorok jelentek meg a város kulturális műsorfüzetében, a Könyvtári Hírek közvetlen szomszédságában: „vörös a Nap – rőt szakállú / csipkedi a szél a lombon / szörnyen vérzik – szennyeződünk / add a kezéd! megfogó-dzom / ” Aztán befejező strófként: „kemenyszárral bokrosodva / a gazok hogy éjig nőnek / ágaikkal átfonódnak / le nem vágja kasza őket / ”

Ez Tompa Mihály óta különösen jól ismert allegorikus verstípus az alábbi párbeszédet provokálta ki:

- Na, na! Elvtárs! Azért nem egészen úgy van az!

- Micsoda, kérem?

- Hát azokkal a gazokkal kapcsolatban! Jó lenne, ha egyszer megbeszélénk!

- Jó. Beszéljük meg.

A megbeszélésből azonban nem lett semmi. Valószínű, a sokasodó gazdasági és személyi problémák nem engedtek időt a diskurzusra.

A protekció világában, ahol az élet majdnem minden területét át- meg átszötte a „sógor-koma-jóbarátság” s főleg az „elvtársias” segítségadás el nem mulasztásának a szelleme, egyszerre csak nem volt annyira fontos vád az elvtelenség világgá kürtölése, mint lett volna, mondjuk tíz, tizenöt évvel azelőtt.

Abban a „trampli diktatúrában”, ahogy azt Orbán Ottó találóan elnevezte, talán az a néhány verssor is, amelyet fentebb idéztem, valamilyen túrt szellemi hasadékból tűnhetett el visszhangtalanul, észrevétlenül, hiszen a „műértő” felettes is a süllyesztőbe dobtta, mert szó nem esett róla többé.

Ezerkilencszázötvenhat őszén, mint minden rendes nyolcadikos osztály, tiltakozásul, óraadó tanárunk jelenlétében mi is szétéptük az orosz nyelvkönyveinket. Aztán egykettőre felállítódott az osztálynyomda az ügyes kezű és fantáziadús Rajnai Péter és Kovács Endre, valamint Marosvári Komél, a későbbi céllövő világbajnok osztálytársaim irányításával. Elsőként engemet is megkerestek nagyvona-

lú ajánlatukkal, miszerint beállhatok a nyomdai alkalmazottak sorába, amennyiben hajlandó vagyok betűket faragni krumpliból, amelyet majd tintába mártogatunk és rányomunk egy papírra. Lelkes igenemet, néhány perc múlva átgondolva, szomorúan közöltem velük, hogy a munkában szerepet vállalni nem tudok, mivel nincs krumplink, s hogy anyám az ilyen munkában részt venni soha nem engedne, mert ügyetlen vagyok s még elválnám a kezemet. Így osztálytársaim munkavágya másnapra nélkülem készítette el azt a néhány krumpli betűnyomót, amelyekkel olyan szavakat nyomtattak füzetlapokra, mint: Szabadság! Ki az oroszokkal! stb. De mire elkészült volna a hosszabb mondatokat is kinyomtatni képes házinyomda, addigra sajnos vége lett a forradalomnak és a szabadságharcnak.

Aztán, a téli tanítási kényszerszünet után, többé már semmit sem hallottam szabadságról és forradalomról. Magára záródott a világ. Apám, anyám éjjel-nappal dolgozott. Én iskolába jártam, kelleetlenül, duzzogva. És verseket írtam suttymóban a

pad alatt, órákózi szünetekben, otthon, amikor nem látott senki. Az osztálytársaim persze tudták, mivel foglalatostokodom. Olvasták is a verseimet. Én lettem közöttük a „költő”. Minden szerénységem ellenére már-már elbízottam magam. De szerencsémre egy rendkívüli esemény kijózanított. Padvizitnél fizikatanárnőnk megtalálta versekkel teleírt füzetemet. Beleolvastott, majd elpirult, és indulatosan jó nagyot ütött a fejemre. Aztán féltett kincsemet eldobozta, magával vitte, s örök időkre magánál tartotta. Így még a mai napig sem tudom, mi volt arcpirulásának és hatalmas dühének az oka.

Íme, két kicsi emlék, mely ide-oda suhánással tépi, csipkézi szürkeállományomat, s mely annyi év felejtenivaló élménytörmeléke közt kószálva most jelenik meg lelki szemeim előtt. Valószínű hagynom kéne őket szunnyadni a tudatalatti mélyben. Hiszen látszólag olyannyira távol álltak eredeti témámtól, hogy jogosan merül fel a kérdés: Mi köztük van a Tóth Kálmán Irodalmi Klubhoz? Mi köztük van annak létrejöttéhez, hasznos vagy haszontalan húsz évéhez? Világosan látom a kelepécét. Jó lenne gyorsan fényérvnyire eltávolodnom a témát közvetlenül nem érintő emlékeimtől. De nem megy. Mert úgy érzem, a klub előtörténetéhez így vagy úgy hozzá tartoznak. Legalább annak szellemiségéhez, hiszen egyazon korban, többé-kevésbé egyforma emlékeztető, történetű emberek találkoztak, találkozhattak egymással, mely találkozásból aztán táplálkozhatott a közös akarat. A tenni akarás. Még akkor is, ha menet közben kiderült, sok az eltérő pont, a megmagyarázhatatlan ellentét személység és személyiség között, törekvés és törekvés között.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc után a magyar társadalom – mondjuk úgy – harcában magára hagyatva gyorsan igyekezett *feltalálni önmagát*. Az ötvenes évek vége felé, a hatvanas évek elején, bár titokban még folytak a bebörtönzések, kivégzések, már megjelenhettek a fiatalok öltözködéseiben a nyugati divatirányzatok. Igaz, soha olyan „harc” még nem volt ízlés és ízlés között, anya-apa és gyerek között, nemzedék és nemzedék között, mint ami akkor volt. Látszólag a politika többé nem szólt bele a hajviseletbe, öltözködésbe, tánclejtésbe. Ez a felszín felett lebegő szabadságérzet egykettőre alkalmassá vált arra, hogy a nemzedékek figyelmét a napi gondokról elterelje. A kopasz fejtől, fekete ingtől és fekete csónadrágtól főlháborodott szülők méla tangótól elmerve-

dett lábait összekuszálta a rock and roll pergő ritmusa. A Király, Elvis Presley éneke átszelte a határokat. A városi Művelődési Ház Dózsa termében hetente kétszer megrendezett táncmulatságon a nyugatot „megjárt”, pár hét kaland után megtért disszidens fiatalok úgy ropták az új táncot, mintha tánciskolában tanulták volna. A gojzerverarrott, vastagtalpú cipőt hamarosan felváltotta a könnyű, hegyes orrú cipő. A tar koponyát a beethoveni hosszú haj. A harmonikát és a szaxofont az elektromos gitár, a hagyományos tánczenekarokat a gitárzenekarok. A beatnemzedék felett észrevehetően, elvesztette hatalmát az előző nemzedék. A KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) is úgy kullogott az események után, akár egy fáradt öregasszony. Végül nem tehetett mást, mint megpróbálta integrálni szervezeteihez a jelenséget, hogy hatalmat szerezhessen felette. Zenekarokat kezdett támogatni. Termeibe csalogatta az együtteseket s velük együtt természetesen a fiatalokat.

De ennek a nemzedéknek voltak művészeteket kedvelő fiataljai is. Olyan fotózni, festeni, verset, prózát írni szerető emberek, akik a művészet által szerették volna megmutatni önmagukat. De az úgynevezett kultúrpolitika megfontolt (gyáva?) politikai óvatossága miatt alig kaptak teret. Így az egymásra toluó művésznemzedékek már-már fuldokoltak egymástól. Az irodalomban a krisztusi kort már régen túlhaladt, igen tehetséges „fiatalok” bizalmatlanságból nem jutottak, nem juthattak szóhoz. A helyzet az ötvenes évek után, a hatvanas évek elején-közepén tarthatatlanná vált, hiszen az egyetemeken és főiskolákon, valamint kisebb-nagyobb lélekszámú városokban úgynevezett amatőr körök jöttek létre, amelyeket az ördög sem kívánt magának az önszerveződésük pillanatában. Ezek után mit lehetett tenni? A kiválasztást meg kellett kezdeni. Elsősorban a legtehetségesebbeket, az egyetemeken kollégiumainak diákjaiból, valamint az irodalmi folyóiratokat szívósan ostromló fiatalokból válogatva. Így jöttek létre a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején a nagy kiadók által megjelentetett antológiaiak. Az *Első ének*, az *Elérhetetlen föld*, a *Magunk kenyere*, a *Ne mondj le semmiről*, s más vers- és prózai művek gyűjteménye.

A fotózás vagy a képzőművészetek területén is, hasonló folyamatok játszódtak le, mint az irodalom területén. Bár olyan technikai felkészülést igénylő művészeti ágban, mint a fotóművészet vagy a képzőművészet, nyilván jóval nagyobb szerepet ját-

szott az előző nemzedék az újonnan jelentkezők felkészítésében. Gondoljunk csak a hosszú-hosszú évtizedeken át jeleskedő bajai „Duna” fotó körre vagy a Baján működő Rudnay Képzőművészeti Körre, amelyet több mint fél évszázada a nagy tiszteletű B. Mikli Ferenc festőművész vezet.

A hatvanas évek közepe-vege lett a tucatjával alakuló klubok, szakkörök fénykora. Egy olyan kisvárosban is, mint Bajaj, számtalan kezdett működni. Az első időkben a különféle hobbit űzők (amatőr-filmesek, kézimunkázók, valamint gyűjtők stb.), és a különféle életkorú s életkörülményű (gyerekek, ifjak és nyugdíjasok) kerestek maguknak klubhelyiséget. Majd amikor már kifogyott a társadalom leleménye a munkaidő utáni szépnek és hasznosnak ítélt elfoglaltságokból, akkor a hálás és nagyvonalú gyárak, üzemek megteremtették a munkásklubokat, amelyekben munkaidő után a kikapcsolódást kereső dolgozók jöhettek össze. És ki hinné? Ezek az utóbbiak lettek a legsikeresebbek, mert ott – általában – csak az evés-ivás nemes és fennkölt eszméjét kellett szolgálnia minden tagnak, minden megjelentnek.

De azok az idők már a boldog hetvenes évek voltak, amikor a munkásosztály elindult a mennybe menni, bár még nem tudott róla. Kezdett kis pocakot eresztetni a körormpörkölttől, a pacalpörkölttől, a lábszárpörkölttől és főként a pincehideg Szalon (Kőbányai, Kinizsi) sörötől.

2. Ha kell:

„A széllel szemben is”

*Kinek az élete ez a
múltból vissza-fájó
templomi csengetés
.....?*

(Radics Zoltán: Kinek...)

'967 tavaszán-nyarán, tizenegy évvel az ötvenhatos szabadságharc után, egy évvel a Prágai Tavasz előtt, amely nekünk, magyaroknak olyan nagy dicstelenséggel ért véget, sokan úgy éreztük; *valami izzik a levegőben*. Nyugtalanok voltunk, kielégíthetetlenek. Hiszen az épphogy felnőtté váló nemzedék erejéhez és elképzeléseihez hihetetlenül kevésnek bizonyult a sablonba szorított napi munka, mely az egyéni elgondolásnak alig-alig engedett teret. Az ifjúsági szervezetek által nyújtott lehetőségek pedig szűkek, didaktikusak és szürkék voltak. A felsőbb szervek által kiagyalt szintelen programok levezetésére felsőbb utasításra kiválasztott személyek általában

vonakodva, kedvetlenül végezték dolgukat Kisugárzásuk nem volt. Csupán néhány közeli jó barát vette őket körül. A többiek, az egy-egy politikai, társadalmi s kulturális szemináriumi témakörhöz besoroltak, a kötelező pofavizit után igyekeztek minden alkalommal mielőbb kipipálni a nagy hanggal meghirdetett eseményt képzeletbeli noteszeikből, s finoman eltávolítani a helyszínről. Pedig sok fiatal (és nemcsak fiatal) szeretett volna valamit valami hasznos cselekvést, valamit, ami igazán lekötötte volna figyelmüket, ami érdekelt volna őket. Ami egyszerűvé és bensőségesé tette volna szabad perceiket, óráikat. Valamit, amiről szabadon és őszintén beszélhettek volna. Aminek értelme lett volna.

A hatalom által vezényelt „biztonsági szelepek” minden erőfeszítés ellenére sem működtek jól. A gőzt elvezetni szolgáló csapokban már nemcsak a túlnyomás volt veszélyes, hanem a szomjúság oltására alkalmatlan poshadt víz is. A társadalmi problémákra nyitottabb, érzékenyebb fiatalok úgy érezték, hogy valami más kell, valami más. Mert olyan csapathoz tartozni, amely túl színtelen és szürke, ki akar, hiszen az akol melegén kívül másutt is van, lehet élet, még ha vacogóbb is.

Ilyen együttlétre vállalkozott ezerkilencszázhatvanhétben, harmincöt évvel ezelőtt néhány fiatal Baján. Így idén 2002. november 10-én lesz harmincöt éve annak, hogy megalakult Baján a Tóth Kálmán Ifjúsági Irodalmi Klub.

Alapító tagjai voltak többek között: Rajnai Péter, Remetei Sándor, Fenyves László, Jenei László, Bálint Attila, Mocsári Aladár, S. Nagy József, Mamusic Gábor, Gyulavári József és Varga János.

Nem hivatalos szerv (párt, KISZ, szak-szervezet) hívta életre. Diák s dolgozó fiatalok önszerveződésével jött létre. A munkahelyen és kiskocsmákban tervezgető, szervezgető fiúknak és lányoknak a Szakmaközi Bizottság biztosított találkahelyet, állandó otthont. Az alakuló gyűlés napját október 24-re tűzték ki, de ezt az időpontot az innen-onnan érkező jó tanácsok sugallatára a november 4-e utáni hét csütörtöki napjára tették át. Hasonlóan finom figyelemzetésre változott meg a társaság által egyhangúlag támogatott, első, tán fellengzősen hangzó, de mégiscsak egyetemességet sugalló „Fény 67” körüli elnevezés is.

Elképzeléseik a kezdeti időkben megmosolyogatóan naivak voltak. De az évek senkit és semmit nem kímélő vitái közt egyre nyilvánvalóbbá vált számukra, hogy a társadalmi bajok ösztönös felismerése nem elég. Hogy egyre több az olyan prob-

léma, amelyekre választ nem adhatnak, hiszen nagyobb szívükben az indulatosság, mint a művészi erő. Hogy a társadalomban meglévő negatív jelenségek iránti ellen-szenvük jóval erősebb, mint tárgyi tudásuk.

A sorjázó, egymásra települő évek azonban, ha lassan is, de pallérozták, finomították az eltökéltebbek elméjét, mert szerencsére jöttek tanárok, s más okos és bizakodó értelmiségiek, akik önzetlenül vállalták a békét és nyugalmat kedvelő kollégáik előtt a lehetséges kudarcot is, és a társaságot szárnyaik alá vették. Ilyen volt Romics Ferenc, Bencsik Gáspár, Bárdos Ferenc, Tóth-Pál Zoltán, Eördögh Endre és az újságíró Káposztás János.

Vajon ők, a kisvárosi értelmiségiek miért vállalták az olyan nyers és faragatlan ifjak tanítását, művelését, akik az őszinteség szentségének tudatában, s a rosszul értelmezett művészi szabadság kedvéért, rossz tulajdonságaikkal még majdhogynem dicsékedtek is? Az a kevés díj, amelyet mint klubvezetők kaptak, ok nem lehetett. Különleges megbízatás? Az sem. Hiszen, így utólag visszagondolva, voltak mások, akik (fel)ügyeltek rájuk. Kísérték lépteiket. És egyébként sem volt bennük komoly konspiráló erő. Nem kerestek kapcsolatot más, hasonló társaságokkal. Nem emelték szemeket országos magasságokig, csak ritkán. Csupán a helyi problémákat érzékelték, látták, mondták, kiáltották. Meglátásaik provinciálisak voltak és naivak. Konfliktusba alig keveredtek a hatalommal. Csupán két dolog idézhető fel. R. Sándor a klub egyik alapító tagja egy üzemi KISZ gyűlésen szerencsétlenül fogalmazva azt találta mondani, hogy: „mit keresnek itt az oroszok”. Mármost hazánkban. Ezért tiltották a Tóth Kálmán Irodalmi Klub látogatásától (is). A másik esetet pedig a pártbizottság prominens tagja produkálta, amikor ekképpen summázta a párt hozzájuk való viszonyát: „Ha egyszer mi mondunk valamit maguknak, akkor azt mondjuk majd, hogy: huss.”

De visszatérve az eredeti gondolathoz; vajon mi volt az ok, a motíváló, amely a jeles embereket a szolgálatukra bírta. Mert szolgálat volt az részükről, s nem pénzkereset. És szellemi fellendülés sem, hiszen az a tucat – néha több, néha kevesebb –, fiatalemberre való figyelés; a „műveik” korrigálása, javítása, szellemük pallérozása semmiképpen nem volt az.

Úgy hiszem, lehetőségként még felvehető, talán nem voltak minden tehetség nélkül valók. Nem voltak érzéketlenek az irodalom és más művészetek iránt. (E fel-

vetésekért máris tisztelettel kérek mindenkét, hogy ne vádoljon senki se engem szerénytelenséggel, mert – higgyék el, – nem magamra gondoltam.)

Az alakuló gyűlésen negyven főnél is több fiatal volt jelen. Muzsikát kedvelő, festegető, novellákat írogató és rímeket faragó emberek jöttek össze. Még koreografált táncot szerető pár is.

Kitekintve a város falain túlra, az országban „kortünetként”, 1967-ben, nemcsak Baján, de más városokban is különféle társaságok jöttek létre önszerveződés útján. Például: Nyíregyházán, Dunaújvárosban, Egerben. Talán a megnyilatkozni akaró, „önálló otthont kereső” fiatalok így tiltakoztak a hivatalos gyámkodás ellen. Az állami szervezetek felügyelete ellen. Az sem lehetetlen, hogy az önszerveződés részben a meghirdetett, majd gyászos véget ért úgynevezett „Új mechanizmus” oldalszele, illetve szelecskéje volt. De az is lehetséges, hogy csak a nemzedékek közötti ellentétek kifejeződésére tett kísérlet volt csupán.

De elkerülve e témák mélységének elemzését, inkább megemlítem néhány alkotó fiatal nevét, azok nevét, akik figyelemre méltó írásokkal jelentkeztek a Tóth Kálmán Irodalmi Klub működése idején. Elsőként két őstehetségét: Hamar Piroskát és Peller Tamását, akiket a Forrás és a Magyar Ifjúság már tinédzser korban felfedezett. Aztán Szűcs Istvánét, Radics Zoltánét, B. Antal Imrét, Baktai Faragó Józsefét, B. Horváth Istvánét, Bárdos Évát, Kormányos Gáborét, és e sorok íróját, akiknek versei különféle országos napi- és hetilapokban jelentek meg sorban a hetvenes évek közepén.

Ennek az írásnak a szerzője egy percig sem állítja azt, hogy a közel húsz évig működő társaság tagjai kiemelkedő jelentőségű műveket hoztak volna létre. De azt igen, hogy a kifinomultan működő cenzúra korában nagy részük volt abban, hogy bajai szerzőktől hosszú évtizedek után irodalmi mű ismét megjelenhetett.

Az egykori Tóth Kálmán-körös fiatalok egyike-másika még ma is alkot városunkban. S hogy egytől-egyig versbe örökítik a város képi- és szellemi arculatát arról bárki meggyőződhet, ha fellapozza a különböző kiadóknál megjelent verseskötveiket.

Esnagy József

Baja környéki üdülőerdők: Cserta-parti kirándulóerdő, Tüske-erdő

A tanítói pályára készülő pedagógusjelöltek egyik fontos feladata, hogy derítsék fel lakóhelyük környékén azokat a jellegzetes élőhelyeket, ahol a leggyakoribb növény- és állatfajok megtalálhatók. Mint bajai polgár az alábbiakban szeretném bemutatni az általam kiválasztott két vadregényes környezetet, ahova magam is vissza-visszatérek. (Dr. Laki Ferenc)

A természetet ismertető tanulmányi séták teljes értékű tanulmányi munkának foghatók fel, s ezért a nevelés-oktatás szervezett formái között feltétlenül az eddiginél nagyobb szerepet és jelentőséget kell kapniuk.

Nemcsak az ismeretek megszilárdítását, emlékezetbe vésését segíti, hanem a jellem és az egész személyiség nevelését is biztosítja, szolgálja.

Nagy előnye, hogy a tanulók életközelségbe kerülnek a természeti jelenségekkel, tárgyakkal. Mindez azonos feltételek között, azonos időben történik. Az így végzett osztály- vagy csoportos megfigyelések a témába tartozó feldolgozó órák tényanyagait, elemzését, rögzítését eredményesen szolgálják.

A tanulmányi séták településtípustól függetlenül igen jelentősek a környezetismeret tanításában, mert:

- a városban lakó tanulók a kultúra és a civilizáció előrehaladásával egyre távolabb kerülnek a természet megismerésétől, a természetes tájtól;

- a falvakban lakó tanulók közvetlenebb kapcsolatban vannak a természettel, de a terepen – irányítottan – szerzett tapasztalatok segítségével tudásuk alaposabb lesz, sokkal tartósabban rögződik mindazt, amit többféle érzékszervvel érzékelnek.

- A természetes környezet szépsége, végtelen forma- és színgazdagsága a tanulók érzelmi világát is gazdagítja, esztétikai ízlését is fejleszti.

Cserta-parti kirándulóerdő:

A Gemenci Tájvédelmi Körzet egyetlen szabadon látogatható területe a 120 hektáros Cserta-parti kirándulóerdő. (1996-tól a Duna-Dráva Nemzeti Park részterülete).

A Duna kanyargós középszakaszaának maradványai az itteni Holt-Duna ágak. A Gemenci-erdő ártéri erdő. A Duna által gyakran elöntött részein fűz és nyár, a ritkábban elöntött magasabb területein tölgy, kőris, szil a leggyakoribbak. Legelterjedtebb félcserjéje a hamvas szeder. Növényvilágában több mediterrán elem van. Nagyvad közül legfontosabb a szarvas, nagy tömegben tenyészik, és agancsa értékes trófea. Gyakori a vaddisznó is. Ritkása miatt értékes a réti sas, fekete gólya, nyuszt, vadmacska.

E természeti értékek együttese miatt a Gemenci-erdőt és környékét tájvédelmi körzettel nyilvánították.

A tájvédelmi körzet fő tájképi jellege a víz és az erdő találkozása, a vízparti erdőkép. Ennek talán legszebb gyöngyszeme a bajai Duna-híd dunántúli hídfője fölötti Vén-Duna torkolattól a csertai hídig tartó Holt-Duna-part.

A parttól a Koppány-sziget partmenti füzesei látszanak. A békákra, halakra leső szürke gémekek, vadkacsák és más vízimadarak kötik le figyelmünket. Alkonyattól vadmalacok is turkálnak a part iszapjában.

A sétaút még tovább is folytatódik a Cserta-hídtól a Cserta-Duna partján. Egy évszázados öreg tölgy jelzi a part menti út végét. Innen a betonozott erdei úton a vasút felé haladva jutunk ki a hajdani Pörboly-felső vasúti megálló közelében a baja-bátaszéki közútra.

A Cserta partjával párhuzamosan 50–100 méternyire az erdőben is víz magával egy másik sétaút, a vasút mellett pedig egy harmadik. Az utakra merőlegesen három szép nyiladék fut ki a partra. A tisztás egyik nyiladékában van a kirándulóközpont. Ez Baja-Dunafürdő vasúti megállótól közelíthető meg gyalog vagy gépkocsival a Vén-Duna-saroki üdülőtelepen át. Itt tetővel, alacsony palánkkal védett halfőzőhely, hatszögű házikó eső ellen, szabad tűzrakóhely, padok, asztalok, a partra lemenő lépcső, csónakkikötő fogadja a kirándulót. A közeli üdülőtelepen kis büfé is van.

A másik kirándulóközpont a Cserta-híd mellett van. A Duna hídtól a Pörboly-Bátaszék felé vivő úton több kisebb hidat találunk.

Száraz időben a betonút első kanyarulatánál, a lejtő aljában jobbra leágazó homokozott földúton mehetünk tovább ki a Cserta-partra. Itt tovább ismét jobbra a Cserta-hídig, illetve még úgy 50 métert, de nem át a hídon, hanem féljobbra kanyarodunk.

Megérkeztünk a belső kirándulóközpontba. Itt van egy halászkunyhó, nagyobb nyitott nádas menedékház, halfőző hely, fűt kút. Tágas tisztás, labdázó terület van a vízparton, hol szintén lépcsőket, csónakkikötőt is találunk. A bajaiak közül sokan csónakkal jönnek ide. A két kirándulóközpont közötti parti úton ne közlekedjünk gépkocsival, ne zavarjuk a sétálókat, napozókat, horgászokat!

A Cserta-parti erdő ártéri kultúrerdő, ezért zömében nem őshonos fafajok uralkodnak, hanem a kultúrflóránkba sorolható két nemesnyár, a korán fakadó nyár és az óriásnyár, az amerikai zöldjuhareleggyel. A kirándulóerdő nyugati végén fekete dió és akác is van. Kisebb foltokban és a part mentén azonban itt is szinte a teljes ártéri növényfajokat fellelhetjük.

A vasút melletti réten az ártéri bokorfüzes szép foltja a méhek első tavaszi legelője. Odébb egy fehérfüzes folt van sásos réttel övezve. Egy fiatal tölgyes erdősítést kerítés véd a kevésbé látogatott belső részen.

A cserjék közül a hamvas szeder a gyakori. A közelben a Duna-hídtól délre, a kórház üdülője közelében, a nyiladék szélén szép fekete galagonyacsoportban mutatkozik meg a tájvédelmi körzet egyik egyedülálló különlegessége. Egy másik jellegzetes növény, a fűrtös gyűrűvirág a Cserta-parton is gyakori.

Tüske-erdő:

Az iskolás gyerekek kirándulóhelye Baján a bokodi út melletti Tüske-erdő.

Ez homoki erdő, de viszonylag változatos. Baja felől érkeve egy óriásnyáras szélén kezdődik az első bejárati út. Kerékpárral vagy gyalogosan innen jobb bemenni. Nagy tájékoztató tábla jelzi a parkerdő bejáratát.

A kirándulóközpont főbejárata még tovább, az országútra merőleges nyiladékban van. E nyiladék végénél jobbra kanyarodva nagy tisztásra érünk. Szélén öreg tanyaépület, a nyári napközi tábor étkeztető helye. A tisztás körül az erdő fái alatt három erdei tanterem 36–36 diák számára paddal, asztallal. Egyéb szükséges faépületek, ivókutak, játszótér, néhány szabadterei tornaszer teszi lehetővé, hogy a testnevelés-, ének-, biológia- vagy egyéb órákat itt tarthassák meg. Egészségesebb, edzet-

tebb, az erdőt, természetet szerető, megbecsülő ifjúság neveléséhez kíván így hozzájárulni a parkerdő.

Nyáron iskolai napközi otthonok költöznek ide.

Az itteni kirándulóközpont körüli erdő akácos, így eléggé találó a Tüske-erdő név.

Vannak fehér- és szürkenyár, feketenyár csoportok is, és egy szép tölgyes. Észak felé a homokbuckákon már erdei- és feketefenyves van. Ezekre vigyázni kell, hogy tél végén vagy más száraz időben egy eldobott gyufaszál vagy cigaretta tüzet ne okozzon.

Az erdő nagyobb része újabb telepítés. A ma huszonöt éves akácfontok alatt érdekes cserjével, a *Ptelea trifoliatával*, az alásfával is találkozhatunk. Juharok, hársak, szil, ostorfa, eperfa, vadrózsa, egybibés galagonya is gazdagítja a hároméves terv alatt telepített erdőrészeket az akác közlélegyítve.

A régi tanyaépületből alakított napközi otthon előtt két szép virginiai boróka ad télen is zöld színt.

Snyehola Anikó
főiskolai hallgató
EJF- Pedagógiai Fakultás

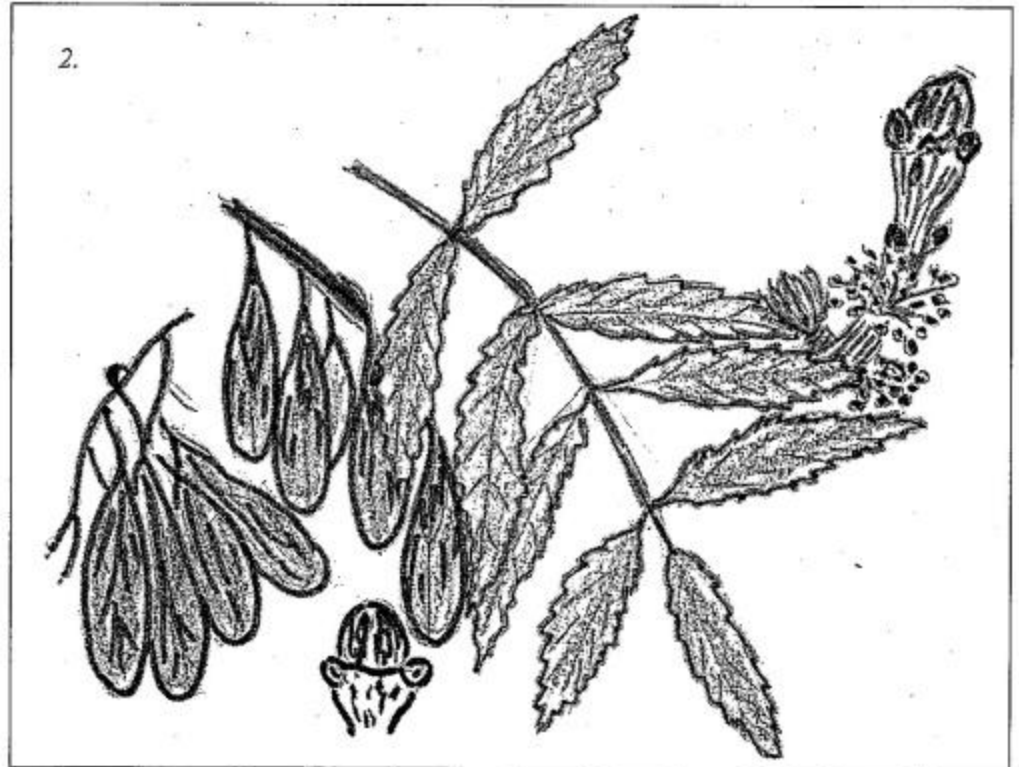
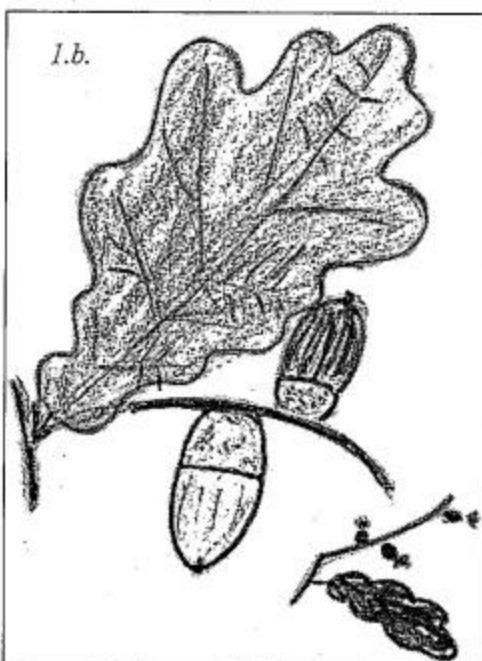
Melléklet:

A Cserta-parti kirándulóerdő jellemző növényei.

1. Tölgy:

a. *Kocsánytalan tölgy*: A levél nyele 1–3 cm hosszú, lemeze karéjos. A kupacs ülő.

b. *Kocsányos tölgy*: A levél ülő vagy igen rövid nyelű. A kupacs nyeles.

2. *Alföldi kőris*: A rügy barna. A levélkék keskenyebbek, rendszerint elálló fogakkal. A virágzati ágak egyszerű fürtösek.

3. *Hamvas szeder*: A termés hamvaskék, fénytelen, a levelek hármassak, rendszerint mélyen karéjosak, alul is zöldek.

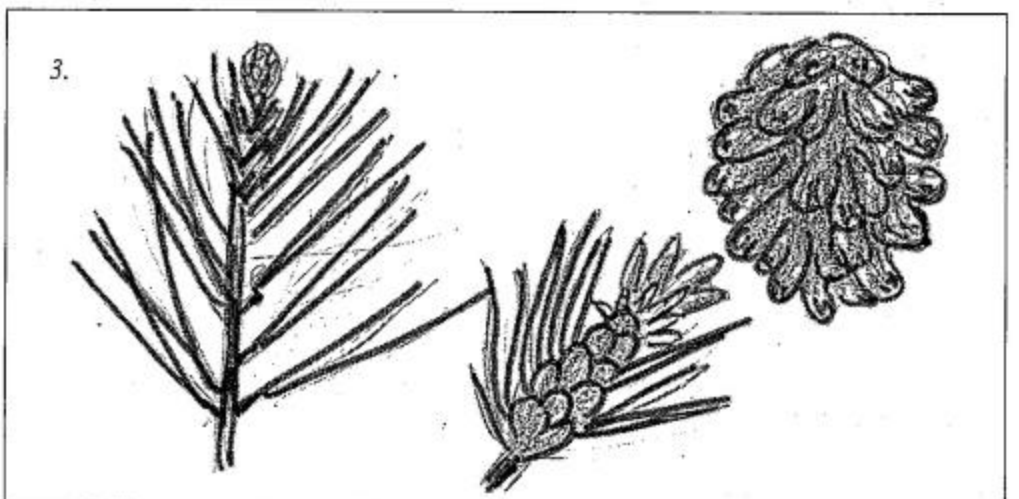
4. *Egybibés galagonya*: Az ág tövises, a levelek a féllemez közepén túl 3–5 részre hasogatottak hegyesedő, csak a csúcsuk felé fogas karéjokkal.

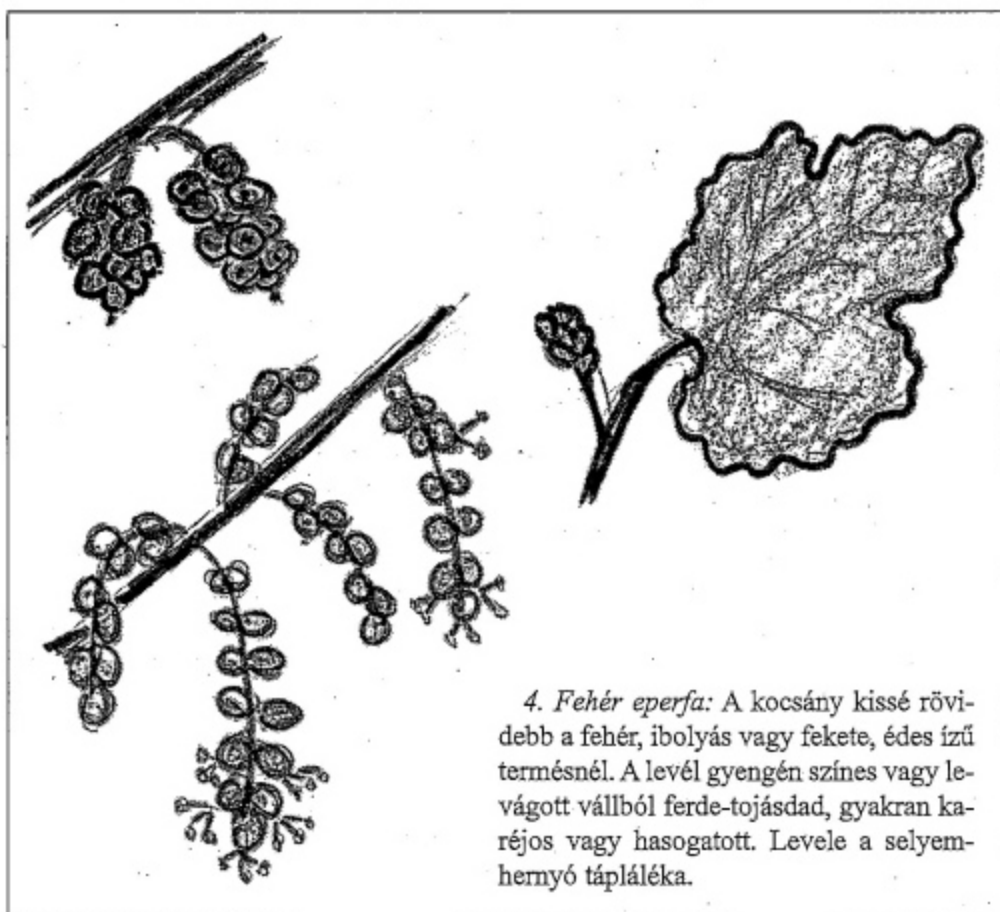
A Tüske-erdő jellemző növényei:

1. *Fehérnyár*: A rövid hajtások levele hosszúkás-tojásdad vagy tojásdad, kanyargósan és egyenlőtlenül kevés nagyfogú, felül fényeszöld, alul, a fiatal hajtásokkal együtt, molyhos. A hosszúhajtások levele mélyen 3–7 karéjú, alul hófehéren molyhos. A virágok tartólevele alig hasogatott, a kéreg fehéresszürke.

2. *Mezei juhar*: A levelek 10 cm-nél kisebbek, a hasábok vagy karéjuk újból 2–3 karéjúak vagy tompán kevés fogúak, néha épszélűek. A virágzat felálló, sátorozó, levélhajtáskor fejlődik. A termésszármag rekeszei laposak.

3. *Erdeifenyő*: A levelek törpehajtásokon kettesével-tövükön hártás pikkelyekkel körülvéve állnak, 4–5(–10) cm hosszúak. A toboz 2,5–7 cm hosszú. Idősebb fáknál a törzs felső harmadában téglavörös.

4. Fehér eperfa: A kocsány kissé rövidebb a fehér, ibolyás vagy fekete, édes ízű termésnél. A levél gyengén színes vagy levágott vállból ferde-tojásdad, gyakran karéjos vagy hasogatott. Levele a selyemhernyó tápláléka.

Kiállítások színesen kavargó változatossága

Nem panaszkodhatnak a bajaiak, hogy nincs elég kiállítás. Lehet, hogy a kelletnél nagyobb is a számuk? Persze embere válogatja, van aki sokallja, van aki mérlegeli, melyek az értékesebbek és melyek kevésbé. Nem tudni valójában mekkora igény van ilyen nyilvános bemutatókra, hiszen városunkban szinte mindegyik vernisszáznak azonos a közönsége. Eseménydús napjainkban mindent figyelő, kevéssé avatott szemlélőként – kiragadva kb. egy hónapos időszakot –, most a megtartott kiállítások közül válogatok. Kronológiai sorrendbe állítva, előítéletektől mentes értékeléseimet féken tartva próbálkozom hírt adni időszak kiállítások néme-lyikéről.

Március 14-től bajai képzőművészek tettek szemlére műveiket a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Törökszentmiklós város művelődési központjának galériájában. Feltehető a kérdés: Mi okból? A bajai művészek bemutatkozó tárlata viszonzása volt az elmúlt évben városunkban prezentált és

sikert arató Szalmaország című országos pályázati kiállításnak. Széll Péter polgármesterünk nyitotta meg B. Mikli Ferenc és Nemes István festőművészek, Bálint Attila és Nemes Farkas Zsuzsa grafikusművészek, Fodor Ida és Mészáros Gábor kerámikusok, Kántor József iparművész, valamint Pump Károly fotóművész alkotásaiból rendezett tárlatot. Megnyitó beszédében többek között elmondta, hogy a kiállított gyűjtemény két nemzedék alkotásait hozza „egy fedél alá”. Kifejtette: „Baja város képzőművészeti élete egyszerre hordozza az eleven múlt, az örökölt hagyomány és az anakronisztikus jelen sajátosságait. Egyszerre képviseli az európaiságot és a magyar sajátosságokat; az intellektualizmust és az ösztönösséget; egyszerre szól a polgári nagyvárosok és a bácskai közösségek hangján – méghozzá nagyfokú szigorúsággal és szuggesztív erővel.”

Minden kiállító életéről, egyéniségét kifejtő alkotói tevékenységéről is szót ejtett. Feltehető a második kérdés: Miért hiá-

nyoztak a kiállítók közül pl. Göldner Tibor, Klossy Irén és mások?

Ugyanezen a napon nyílt meg Baján, a József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Házban a Patak Csoport és Vendégei című kiállítás. Dr. Hann Ferenc művészettörténész, akadémikus így írt a Patak Csoportról: „Somogyi György festőművész műtermében alakult (1994-ben), nem adott ki manifesztumot, nem vázolt fel sem rövid, sem hosszútávú terveket. Mivel azonban úgy gondolta, hogy a „minőség esztétikai kategória” (Melocco Miklós szóhasználata), minőségi művészet létrehozását tűzte ki célul, lehetőleg minél távolabb a politikától. Az alapítók – akik valamenyien a pálya derekán jártak – csupán a személyi barátság, egymás erősen mozgásban lévő életművének tisztelete kapcsolta össze, s az a vágy, hogy nyaranta együtt dolgozhassanak előbb Sárospatakon, majd később Gubis Mihály által létrehívott Kertalja Művésztelepen, a zempléni hegyek között meghúzódó apró faluban, Fonyban. A csoport tagjainak többsége Budapest környékén él, Puha Ferenc és Somogyi György Szigetszentmiklóson, Kéri Mihály Érden, Aknay János és Hann Ferenc Szentendrén. Gubis Mihály és Penyacska László Békéscsabán dolgoznak, bár Gubist régi kapcsolat fűzi Szentendréhez, hiszen évek óta fontos szereplője a Vajda Stúdió kiállításainak. A művészek az év nagy részében „magányosan” dolgoznak, a nyári művésztelepen derül ki, ki hogyan és merre mozgult az év folyamán.”

Az említetteken kívül Nádasdy János, Wolfgang Nickel, Szemadám György, Bereznai Péter, György I. Csaba Borgó és Varga Amár László voltak a tárlat kiállító vendégei.

A bajai születésű B. Farkas Tamás filmrendező nyitotta meg az Árpád téri kiállítási teremben a 12 művész 27 alkotásából álló kollektívot. Megnyitójában véleményét így fogalmazta meg: „Ez a kiállítás egy új patak forrásait mutatja be. Nagyon sok helyről erednek az alkotók, de lényegük, hogy az egymásba kapcsolódó, együtt suhanó erekből születő víz tiszta. Egyre szebb képeket tükrözve fut – Adyt idézve – az Értől az Óceánig. Ha ez még nem is az Óceán, de a nagy hagyományú Bajára már elért e patak. Elhozta a legendás – és éppen az idén 30 éves – Vajda Lajos Stúdió üzenetét Szentendréről. A Patak Csoport alapítói elhozták a szigetlakók kitartását és makacsságát Szigetszentmiklósról. Van, aki a veszélyeztetett élővilág meg meglévő szépségét idézi: „Örök, vigyázatok a vártán” mondja, más a marosmen-

ti Erdély garabonciás hitvilágát, az egykor-volt Marosvásárhelyi Műhely levegőjét hozza, s jelen vannak izgalmas XX. századi izmusokat megjárt képalkotók. Mindegyik szuverén művész, de együtt is tudnak szólni: meggyőződésem szerint így erősítik egymást. Egy alkotó nevét szeretném kiemelni, aki – mint Szent László a sziklából – az alap-forrást fakasztotta: Somogyi Györgynek hívják. Szinte a semmi-ből indította be a csoport működését, és míg tucatszám alakultak és szűntek meg a különböző stílusok mentén szerveződött csoportok, az 1994-ben született Patak Csoport folyamatosan izmosodott. Az együtt-dolgozott nyarak és a közös kiállítások eredményeképpen a Csoport Patak Művészeti Egyesületként 2001-től országos akciók megszervezésére is képes. Még ebben az évben „Zászlóbontás” címen hirdettek meg képzőművészeti pályázatot. Külföldi kapcsolataik is egyre szélesednek, kölcsönös művésztelepek erősítik tovább a patak „vízhozamát”.

A csoport majd minden tagja megjelent a kiállítás megnyitóján.

Magam úgy érzem, hogy bármennyire is idegenkedve nézték egyesek a kiállított műveket, nemcsak az avitt ízlésvilágúak agyába csepegtettek valamelyest újat az alkotások, újszerű frissességet. Kívánhatjuk, hogy ez a szellemi patak zavaró, elhomályosító tényezőktől mentes, tiszta maradjon.

Március 22-én, a Víz világnapján a központi ünnepséget a vízügyi szolgálat Baján – az elmúlt évben megnyitott Deák Ferenc-Zsilip Múzeumban tartotta. Az ünnepi rendezvény helyszínén állították ki Pump Károly Németországban élő, bajai származású fotóművész képeit. A fotográfus a bajai Deák Ferenc-zsilipnél kezdődő és déli irányban haladó, Bezdán térségében a régi Ferenc-csatornába csatlakozó tápcsatorna csodálatos vízi- és növényvilágáról a közelmúltban roppant sok, színvonalas képet készített. Az élénk színekben pompázó, tetszést keltő, a szokottnál nagyobb méretekre felnagyított színes képekből látható a múzeum konferenciatermében egy válogatás.

Ugyancsak 22-én, a Petőfi-szigeti ifjúsági házban nyitotta meg Spilmann Mihály, a marosvásárhelyi Teleki Könyvtár igazgatója, a Bálint Zsigmond 32 színes fotójából összeállított kiállítást, mely Marosvásárhely épületeit gyönyörködtetve mutatja be. Az erdélyi várossal mindinkább szorosabb kapcsolatba kerülő Baja számára ez a fotótárlat láthatóvá tette a város különböző stílusú műemlékeit, jellegzetes köz- és ma-

gánépületeit. Kialakul szemlélőiben a város arcúlat. A kiállítás megnyitóján első sorban az Erdélyből áttelepült és régiókban megtelepedettek vettek részt, de a helyi kíváncsiskodók számára is élvezetet szerző volt az egyes fotográfiákból össze-
tevéődő Marosvásárhely városképének magas színvonalat mutató fotókiállítása.

Március 23-án nyílt meg az Bötös József Főiskola Bezerédj utcai Gyakorló Általános Iskolájában Péreli Zsuzsa gobelinművész grafikáiból rendezett kamarakiállítás. Péreli gyakori kiállító Baján. Merk Zsuzsa – aki a kiállítási megnyitót mondta – megemlítette: „Néhány évvel ezelőtt – nem oly régen, 1999-ben – a múzeum rendezhette Péreli Zsuzsa kiállítását a Nagy István Képtárban. Kora tavasz, mikor található volt egy-két gyöngyvirág a képtár udvarán elhamarkodottan kibontotta apró fehér harangocskáját. Péreli Zsuzsáról azóta is a gyöngyvirág jut eszembe, finom illatával, a szépség míves egyszerűségével, az idő selymében és durva darócában. Péreli Zsuzsa az idő és szépség varázslónője. Igaz, most grafikáit láthatjuk, de gobelinjeit is áthatja a szépség, az idő és érték, sajátos, olykor nosztalgikus hangulat.” (...) „Péreli Zsuzsa az idő szabta és meghatározott értékeket és a ma harmóniáját, szépségét sóvárgó világát adja nekünk. Álom és realitás, kemény valóság és vágyott világ szintézisét adja. Égi és földi világot.” Műveinek szépségéről szolt a továbbiakban Merk Zsuzsa múzeumigazgató, amit így fogalmazott meg: „szépség, a szép. Megmagyarázhatatlan, pillanatokban élő és örök csoda. Számomra ez Péreli Zsuzsa mesés világa.” El kell ismer-nünk, hogy a megemlített képzőművészeti kiállítások közül a látás számára a legmagasabb élvezetet ez a kiállítás nyújtotta.

A megszokottól eltérő időpontban, április 4-én, egy hétköznapra eső délelőttön, új helyen, a Bajai Bemutató Csillagvizsgáló (Tóth Kálmán u. 19.) alapítójáról – Borbás Mihályról – elnevezett egykori előadóteremből létesített új kiállítótermet Karl Weiss fotókiállításával nyitották meg. A londoni fényképész-mester – akinek városunkban is van állandó lakása – szerepelt már képeivel hazánkban, megyénkben és Baján. A fényképész-mester katalógusa tudatja a látogatót arról, hogy „A szociális dokumentáció egyik legfoglalkoztatottabb és legismertebb kreatív londoni fotográfusa, művészi eredmények elismerésre méltó sorával. A fotográfia magántanára Londonban, de privát kurzusokat Magyarországon is tart. Jótékonyági-közösségi és önkéntes szervezetek, valamint céges- és

magánmegbízások alapján dolgozik.” (...) Munkái magán és közgyűjteményekben megtalálhatók Angliában, Németországban, Svédországban, Romániában, Oroszországban, Kanadában, Japánban, Egyesült Államokban, Új Zélandon, Ausztráliában és hazánkban.”

Ezen kiállítás előtt is Merk Zsuzsa múzeumigazgató mondott bevezetőt. Hangsúlyozta, hogy a jelenlévő, alkotó tevékenységet folytató fotográfusmester nem igényli a művész minősítést, és néhány képének gondolati tartalmát is elemezte.

A mester szó a képzőművészetben is kitüntetett címnek számít, csak a legnagyobb művészeket illeti meg. Karl Weiss megbecsülést érdemlő képrögzítései ellenére nem tartozik a forradalmi újítást hozó fotósok közé. Kiváló mesterségbeli tudással jó témavadászként megalkotja a látványt – feltehetően azzal a céllal, hogy képei lehetőleg olyan élményt nyújtsanak, amelyek nem szorulnak magyarázatra – és kínálja eladásra. Kiállított képei összességéből egy rész kiemelkedő, időtálló értékű.

Bánáti Tibor

BAJAI HONPOLGÁR

Városi és Környezetvédelmi Lap
2002. május
XIII. évfolyam 1. (113.) szám
Ára: 100 Ft

Városi és Környezetvédelmi Lap

Megjelenik minden hónap első napján ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgr/mutato.htm>

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős vezető:
Bánáti Tibor

Tagjai:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,
Sárosy Józsefné, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:
Bálint Attila

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.
Bajai Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.